

**COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS**

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

**СЪВЕТ НА ЕВРОПА
ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА**

КАМАРА, ПЪРВИ СЪСТАВ

ДЕЛО КАПИТАЛ БАНК АД срещу БЪЛГАРИЯ

(Жалба №. 49429/99)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

24 ноември 2005

Решението става окончателно при наличие на обстоятелствата, упоменати в чл. 44, ал. 2 от Конвенцията. Същото може да е предмет на редакционен преглед.

По делото Капитал Банк АД срещу България,

Европейският съд по правата на човека (първи състав), заседаващ като Камара, състояща се от следните съдии:

Г-н К. Л. РОЗАКИС [C.L. ROZAKIS], *Председател*,

Г-жа С. БОТУШАРОВА [S. BOTOUSCHAROVA],

Г-н А. КОВЛЕР [A. KOVLER],

Г-жа Е. ЩАЙНЕР [E. STEINER],

Г-н К. ХАДЖИЕВ [K. HALIYEV],

Г-н Д. ШПИЛМАН [D. SPIELMANN],

Г-н С. Е. ЙЕБЕНС [S.E. JEBENS], *съдии*,

и Г-н С. НИЛСЕН [S. NIELSEN], *Секретар на отделението*,

След тайно съвещание, проведено на 3 ноември 2005,

Постановява следното решение, прието на посочената дата:

ОТНОСНО ПРОИЗВОДСТВОТО

1. Делото е образувано по жалба (№49429/99) срещу Република България, подадена в Съда на основание чл. 34 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи ("Конвенцията") от Капитал Банк АД, дружество в несъстоятелност със седалище в София, България ("банката жалбоподател") на 23 декември 1998. Жалбата е подадена от нейно име от г-н Ангел Иванов Първанов и г-н Манчо Марков Марков, съответно председател и заместник-председател на съвета на директорите й. Жалбата също е подписана и от тримата й акционери, Фърст Файненшъл АД, дружество със седалище в София, ТОО Роял Флаш [TOO Royal Flash], дружество със седалище в Москва, Русия, и ООО Ронтадент Трейд [ООО Rontadent Trade], дружество със седалище в Твер, Русия.

2. Българското правителство ("правителството") се представлява от своите агенти, г-жа М. Пашева, г-жа М. Димова и г-жа М. Коцева от Министерство на правосъдието.

3. Банката жалбоподател твърди, че съдилищата, които разглеждат молбата за обявяването й в несъстоятелност, не се занимавали с въпроса дали тя всъщност е неплатежоспособна, че производството, в което е взето решение по този въпрос, не било състезателно, както и че решението на Българска народна банка (БНБ) за отнемане на лиценза й не било взето в съответствие със закона.

4. Жалбата е разпределена на първи състав на Съда (чл. 52, ал. 1 от Правилника на Съда). В този състав Камарата, която го разглежда (чл. 27, ал. 1 от Конвенцията), е конституирана в съответствие с чл. 26, ал. 1 от Правилника.

5. С решение от 9 септември 2004 Съдът (първи състав) отхвърля възражението на Правителството, че жалбата не е валидно подадена от името на банката жалбоподател и обявява жалбата за допустима.

6. На 18 октомври 2004 банката жалбоподател моли Съда да посочи на Правителството, че производството за продажба на цялото й предприятие на друга банка (вж. абзац 36 по-долу) следва да бъде спряно до решаване на делото пред Съда в съответствие с чл. 39 от Правилника. На 25 октомври 2004 изпълняващият длъжността Председател на Камарата, на която е разпределено делото, решава отхвърли молбата.

7. На 1 ноември 2004 Съдът променя съставите си (чл. 25, ал. 1 от Правилника). Делото е възложено на новосформирания Първи състав (чл. 52, ал. 1 от Правилника).

8. Банката жалбоподател и Правителството подават становища по същество на спора. Страните представят отговори на становищата си (чл. 59, ал. 1 от Правилника).

9. В писмо от 14 юни 2005 Централна кооперативна банка АД със седалище в София, която купува цялото предприятие на банката жалбоподател в началото на 2005 (вж. абзац 36 по-долу), моли жалбата да бъде заличена от списъка с дела на основание чл. 37, ал. 1, б. "а", тъй като в качеството си на правопреемник, както тя твърди, на банката жалбоподател, вече не възнамерявала да поддържа жалбата. На 3 ноември 2005 Съдът (първи състав) обявява молбата за недопустима. Доколкото писмото на Централна Кооперативна Банка АД би могло също да се тълкува като молба за получаването на разрешение за участие като трето лице (чл. 44, ал. 2 от Правилника), това разрешение също било отказано от Съда.

ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВАТА ПО ДЕЛОТО

10. Банката жалбоподател е учредена и получава банкова лицензия през 1993. На 20 ноември 1997 лицензията ѝ е отнета от БНБ и на 6 януари 1998 срещу нея е образувано производство по принудителна ликвидация (вж. абзаци 20 и 27 по-долу). На 20 април 2005 банката е обявена в несъстоятелност и заличена от търговския регистър (вж. абзац 37 по-долу).

А. Финансово положение на банката жалбоподател, действията, предприети от БНБ в резултат от него и първата молба за обявяването ѝ в несъстоятелност

11. На 27 март 1997 БНБ обявява, че банката жалбоподател е неплатежоспособна.

12. На 5 май 1997 БНБ подава искане в Софийски градски съд за обявяване на банката жалбоподател в несъстоятелност.

13. В решение от 15 май 1997 БНБ установява, че общият размер на големите експозиции на банката жалбоподател надвишава повече от двадесет пъти нейния капитал (включително внесения и резервите), докато по закон се допуска осемкратно превишение. Предвид на това, че положението поставяло в опасност способността на банката да осъществява дейността си и било свързано с някои други проблеми във финансовото ѝ състояние, тя решава да ограничи дейността на банката. По-специално се въвежда забрана за приемането на депозити, отпускането на заеми или други кредити, изкупуването на менителници или записи на заповед, сключването на сделки с чуждестранна валута или благородни метали, сключването на депозитни сделки, да действа като поръчител или гарант или да предоставя обезпечение на трети лица, да извършва безкасови операции, да извършва клиринг по разплащателни сметки на трети лица и да извършва факторингови сделки. БНБ назначава и квестор (вж. абзац 49 по-долу), който да упражнява надзор над дейността на банката жалбоподател и да следи за спазването на ограниченията.

14. На 23 септември 1997 Софийски градски съд, като установява, че БНБ не е отнела лицензията на банката жалбоподател, което е предпоставка за обявяване в несъстоятелност по новия Закон за банките от 1997, прекратява производството. Решението му е потвърдено от Върховния касационен съд на 12 ноември 1997.

Б. Опит за подобряване финансовото положение на банката жалбоподател

15. По принцип е било възможно да се отстранят проблемите, отбелязани в решението на БНБ от 27 март и от 15 май 1997 (вж. абзаци 11 и 13 по-горе) като се увеличи капиталът на банката жалбоподател.

16. Това изглежда е причината, поради която на 23 март 1997 общото събрание на акционерите на банката решава да издаде нови акции на стойност 12 000 000 000 неденоминирани лева (стари лв.)¹, които да

¹ На 5 юли 1999 българският лев е деноминиран. Един нов български лев (BGN) е равен на 1 000 стари български лева (BGL).

бъдат записани от акционерите. Решението е вписано от Софийски градски съд и влиза в сила на 12 май 1997.

17. Двама от акционерите на банката жалбоподател, ТОО Роял Флеш и ООО Ронтадент Трейд, записват акциите и, в съответствие с това, поемат задължение за изплащането им. Те обаче се опитват да се освободят от него с други средства. На 30 юни, 7 и 29 август 1997 двамата акционери изкупуват сконтирани дългове на банката жалбоподател към БНБ и няколко други банки и фирми. По силата на тези прехвърляния на дългове акционерите на банката жалбоподател стават също нейни кредитори. Те уведомяват банката жалбоподател, че желаят да прихванат своите задължения за плащане на новозаписаните акции с дълговете, които банката жалбоподател вече им дължи. При това положение банката жалбоподател прави съответните счетоводни записвания и извършва прихващанията.

18. На 11 ноември 1997 подуправителят на БНБ, отговорен за банковия надзор, комуто са поверени правомощията на Централната банка по чл. 65 от Закона за банките от 1997 (вж. абзац 48 по-долу) нарежда на банката жалбоподател да отмени посочените вписвания в своите книги. Тя се мотивира с това, че прихващанията представляват безкасова насрещна престация за записаните акции и че са направени в нарушение на чл. 72 и 73 от Търговския закон от 1991 и чл. 19, ал. 2, т. 5 от Закона за банките от 1997 (вж. абзаци 70-72 по-долу). Подуправителят на БНБ също нарежда на банката жалбоподател да представи коригиран баланс, в който да личи отмяната на счетоводните записвания. Заповедта подлежи на незабавно изпълнение и не е предмет на съдебен контрол (вж. абзац 56 по-долу).

19. В последващо решение от 20 ноември 1997 (вж. абзац 20 по-долу) изглежда БНБ приема, че прихващанията всъщност представляват превръщане на активи, което не би могло да подобри финансовото състояние на банката жалбоподател.

В. Отнемане лицензията на банката жалбоподател

20. На 20 ноември 1997 управителят на БНБ, по препоръка на подуправителя по банковия надзор, отнема лицензията на банката жалбоподател и назначава двама квестори, които действат вместо съвета на директорите ѝ. Мотивите за решението му са следните:

"В свое решение [от 27 март 1997] управителният съвет на БНБ установява, че [банката жалбоподател] е неплатежоспособна и отправя искане до съда за откриването на принудителна ликвидация.

С оглед осигуряването на възможност за управителните органи [на банката жалбоподател] да подобрят финансовото ѝ състояние като увеличат нейния капитал и акумулират допълнителни средства, като по този начин ѝ позволят да се възстанови

до състояние на платежоспособност, управление "Банков надзор" решава да не препоръчва отнемане лицензията на банката на основание неплатежоспособност.

Анализът на финансовото състояние [на банката жалбоподател] към 11 ноември 1997, направен от управление "Банков надзор" [на БНБ], показва, че капиталът на банката не е бил увеличен чрез акумулирането на допълнителни средства, а най-вече чрез преобразуването на активи – което, освен това, не е направено по надлежния начин – и поради това не е довело до съществено подобрение във финансовото ѝ положение.

Общата капиталова адекватност на банката е отрицателна – минус 16,74%, а оценката на банковите активи и пасиви, направена в съответствие с надзорните изисквания и правила на БНБ, показва, че стойността на банковите пасиви надвишава тази на активите ѝ с 1 072 977 000 стари лв. Освен това банката не е изплатила изискуемо задължение в размер на 437 975,65 щатски долара в продължение на повече от седем работни дни към Търговска и спестовна банка АД (в ликвидация). Предвид всички тези факти подуправителят на БНБ, който отговаря за управление "Банков надзор", препоръчва отнемане на банковата лицензия на основание неплатежоспособност."

21. Решението, екземпляр от което е изпратен на банката жалбоподател по факс на 20 ноември 1997 и по-късно в писмо от 1 декември 1997, получено от банката на 2 декември 1997, упоменава, че същото подлежи на незабавно изпълнение и не може да бъде предмет на съдебен контрол (вж. също абзац 56 по-долу). На 25 ноември 1997 е обнародвано в Държавен вестник.

22. Банката жалбоподател твърди, че дългът, упоменат от БНБ в решението ѝ, всъщност е изплатен. В подкрепа на това твърдение тя представя решение от 12 април 2001 на съдия-изпълнител от Софийски районен съд, което посочва, че към 5 септември 1997 банката жалбоподател е изплатила изцяло дълга към Търговска и спестовна банка АД по изпълнителен лист. Банката жалбоподател по-нататък твърди, че БНБ е била уведомена относно плащането на дълга с доклад, изпратен от квестора на банката жалбоподател на 8 септември 1997. Правителството оспорва твърденията на банката жалбоподател, като заявява, че фактически дългът все още не бил платен съгласно установеното от Софийски градски съд в решението му за одобряване списъка с приетите вземания на кредитори в производството по несъстоятелност (вж. абзац 35 по-долу). Страните също представят редица други документи в потвърждение на своите твърдения.

23. Банката по-нататък твърди, че активите ѝ надвишават пасивите, обратно на установеното в решението на БНБ. По-конкретно тя разполагала със средства по две сметки в банки в Съединените Американски Щати. Правителството оспорва това изявление. И двете страни представят различни документи в подкрепа на своите твърдения.

Г. Второ искане на БНБ за обявяване в несъстоятелност на банката жалбоподател и последвалото производство

24. На 24 ноември 1997 БНБ подава в Софийски градски съд искане за обявяване на банката жалбоподател в несъстоятелност. В искането тя повтаря почти дословно направените в решението от 20 ноември 1997 констатации (вж. абзац 20 по-горе).

25. На 17 декември 1997 се провежда заседание, на което банката жалбоподател се представлява от квесторите, назначени по-рано от БНБ (вж. абзац 20 по-горе). В производството участва и прокурор от Софийска градска прокуратура на основание предишния чл. 81 от Закона за банките от 1997 (вж. абзац 61 по-долу).

26. Повереникът, упълномощен от квесторите, твърди, че няма данни пасивите на банката жалбоподател да надвишават активите ѝ или че тя да не е изплатила дълг, чиято изискуемост е настъпила. Позицията се подкрепя от прокурора, който твърди още, че е необходимо да се съберат доказателства относно действителното финансово състояние на банката жалбоподател.

27. С решение от 6 януари 1998 Софийски градски съд удовлетворява искането на БНБ, обявява банката жалбоподател за неплатежоспособна, обявява я в несъстоятелност, прекратява правомощията на органите на банката с право да вземат решения, лишава банката от правомощията ѝ да управлява имуществото си, постановява започване на осребряване на имуществото и назначава синдици. Съдът установява, че условията за обявяване в несъстоятелност, а именно постановяване на акт за отнемане на банковата лицензия, екземпляр от който е представен в съда, са удовлетворени. Законът за банките от 1997 ограничавал юрисдикцията на съдилищата в производството за обявяване в несъстоятелност на неплатежоспособна банка. Единственият факт, който съдът проверявал по такива дела, е дали горните две условия били удовлетворени. По-нататък в решението се казва:

"... предвид новото производство, въведено от Закона за банките [от 1997], ... възражението ... че установената от БНБ неплатежоспособност [на банката жалбоподател] не се подкрепя с доказателства, е неоснователно. За разлика от отменения Закон за банките и кредитното дело [от 1992], който предвижда, че БНБ трябва да ... докаже ... неплатежоспособността на банката, новият Закон за банките [от 1997] не съдържа подобно изискване. Освен това в чл. 79, ал. 1 и 3 от Закона, законодателят изчерпателно е упоменал условията за обявяването [на банка] в несъстоятелност и изискванията, на които следва да отговаря искането на БНБ. Те се свеждат единствено да посочване на основанията, поради които е отнета банковата лицензия, упоменати в чл. 21, ал. 2 от Закона.

Логическото и сравнително-правно тълкуване на горните разпоредби ... води до категоричния извод, че целите в законовата уредба на банковата неплатежоспособност имат за цел, от една страна, значително да ограничат юрисдикцията на съдилищата [и дори] да им отнемат правомощията да решават дали

банката е неплатежоспособна, а от друга страна да овластят [БНБ] да се произнася по този въпрос, без от нея да се изисква да привежда данни в подкрепа или да доказва констатациите си пред съда...

Аргумент в подкрепа на горния извод се открива в чл. 21, ал. 5 от Закона, който изрично предвижда, че решението на [БНБ] за отнемане на банковата лицензия не може да се обжалва по съдебен ред... Събирането на доказателства относно... неплатежоспособността на банка би влязло в противоречие с цитираната по-горе забрана за съдебен контрол.

С оглед на гореизложеното съдът установява, че всички искания и възражения [на банката жалбоподател]... оспорващи твърденията на БНБ относно нейната неплатежоспособност са недопустими и не могат да се разглеждат. Същото се отнася и за доказателствата, представени от [банката жалбоподател]: дори да са допустими, те не следва да се вземат предвид, тъй като са изцяло неотнормирани към разглежданите спор. Двете посочени по-горе предпоставки – решението ... за отнемане лицензията [на банката жалбоподател] и представянето на екземпляр от него пред съда... – са достатъчни за разрешаването на този спор."

28. Поради това, че решението подлежи на незабавно изпълнение (вж. абзац 64 по-долу), се приема, че от този момент насетне лицата, които по закон имат право да действат от името на банката жалбоподател, са назначените от съда синдици. В съответствие с това те представляват банката жалбоподател в последващите етапи от производството.

29. Синдиците не обжалват решението, за разлика от Софийска градска прокуратура. Тя твърди, че Софийски градски съд е допуснал грешка като не е разгледал дали банката жалбоподател всъщност е неплатежоспособна. По този начин съдът превърнал производството в просто потвърждение на искането на БНБ за обявяване в несъстоятелност на банката жалбоподател. Ако съдът си направел труда да се запознае с действителните обстоятелства, той щял да установи, че банката жалбоподател разполагала с над 3 000 000 щатски долара в брой, както се виждало от доклад, съставен от квесторите, назначени от БНБ. Този факт повдигнал въпроса дали констатацията на БНБ, че стойността на пасивите на банката жалбоподател надвишавала стойността на активите ѝ действително била вярна. Също така БНБ не уточнявала сумата или падежа на просрочения дълг, който се твърдяло, че банката жалбоподател не била изплатила в продължение на над седем работни дни. Затова не било възможно да се направи независима оценка на истинността на нейното твърдение. Прокуратурата представила експертен доклад, според който активите на банката жалбоподател адекватно покривали пасивите ѝ.

30. В отговор БНБ и синдиците на банката жалбоподател твърдят, че протестът бил неоснователен.

31. На 10 март 1998 тричленен състав на Върховния касационен съд потвърждава решението на Софийски градски съд. Макар да приема, че е компетентен самостоятелно да установи фактите, без да се позовава на констатациите на БНБ, той е на мнение, че банката

жалбоподател в действителност е неплатежоспособна. Анализът на доказателствата показвал, че според подуправителя на БНБ стойността на активите на банката възлизала на 8 391 953 000 стари лв., а стойността на пасивите ѝ – на 9 464 930 000 стари лв. Разликата между тях била точно сумата, упомената в решението на БНБ и последвалото искане за обявяване в несъстоятелност. Насочвайки се към следващото фактическо доказателство за неплатежоспособност – неплащането на изискуем дълг в продължение на над седем работни дни - съдът приема, че банката жалбоподател всъщност дължала на друга банка над 2 500 000 щатски долара съгласно договор за промяна в срока по дълг от 18 септември 1997. Никакви плащания не били направени за погасяването на този дълг. Възражението на банката жалбоподател, че не могла да извърши никакви плащания поради забраната за безкасови операции, наложена ѝ с решението на БНБ от 15 май 1997 (вж. абзац 13 по-горе), било неоснователно. Във всеки случай причините за неплащането били ирелевантни, тъй като самата невъзможност, независимо как била възникнала, за изплащането на дълг в продължение на над седем работни дни, сама по себе си била достатъчна съдът да установи наличие на неплатежоспособност.

32. Главна прокуратура подала молба за преглед на решението на тричленния състав.

33. На 30 юни 1998 петчленен състав на Върховния касационен съд отхвърля искането със следните мотиви:

"Тълкуването на закона – Закона за банките [от 1997], възприето от първоинстанционния съд, е правилно. Режимът на банковата несъстоятелност е *lex specialis* по отношение на общата уредба на търговската несъстоятелност... В този контекст трябва да се приеме, че ... предпоставките за ... решение за обявяване на банка в несъстоятелност се уреждат не по общите правила на Търговския закон [от 1997], а от специалните норми на Закона за банките [от 1997]... Това се налага поради особеното естество на банковото дело... [Банките оперират] предимно с чужди средства, което налага спазването на строги изисквания за капиталова адекватност, формиране на провизии и... ликвидност. [БНБ упражнява надзор за спазването на тези изисквания] в рамките на функцията си по банковия надзор, с оглед поддържане стабилността на банковата система и постигане на ефективна и повишена защита на вложителите. Поради тази специфика производството за обявяване в несъстоятелност на банките се провежда с оглед защита интересите на кредиторите на неплатежоспособната банка.

...

Софийски градски съд правилно приема, че основателността и целесъобразността на решението на БНБ за отнемане лицензията [на банката жалбоподател] не може да се проверява от съда, тъй като [БНБ има специални правомощия] при изпълнението на своите банкови надзорни задължения. На основание чл. 82 от Закона за банките [от 1997] съдът е обвързан от искането за обявяване в несъстоятелност [на БНБ], ако то отговаря на изискванията по чл. 79, ал. 3 във връзка с чл. 21, ал. 2. [С]ъдът не извършва допълнителна проверка на обстоятелствата, удостоверяващи неплатежоспособността на банката. ... Само БНБ ... е компетентна извънсъдебно да оредели дали двете основания за [обявяване неплатежоспособността на банка] са

налице. [Това решение] не полежи на контрол от съда, който не разполага с право на преценка по такива производства. След като БНБ е установила неплатежоспособността на банка преди началото на производството по несъстоятелност, съдът не може да преразгледа този въпрос. Той може единствено да проведе формална *ex facie* проверка на искането за обявяване в несъстоятелност [на БНБ], без да навлиза във въпросите по същество..., тъй като самото отнемане на лицензията съставлява основание за обявяване в несъстоятелност. Съдът може единствено да провери дали решението [на БНБ] е нищожно, но не може да разглежда дали констатацията [на БНБ] относно неплатежоспособността се подкрепя от фактите..."

34. След това се разгръща производство за обявяване в несъстоятелност на банката жалбоподател.

35. В хода на производството кредиторите на банката жалбоподател, които включват тримата ѝ акционери, представят доказателствата си за дълговете на синдиците на банката. Синдиците се запознават с тях и съставят списък на приетите вземания. Двама от акционерите на банката, ТОО Роял Флеш и ООО Ронтадент Трейд, както и двама други кредитори, правят възражения по списъка, които са разгледани от синдиците. След това синдиците внасят списъка в Софийски градски съд за одобрение. Пред съда не се повдигат възражения по списъка и той го одобрява с окончателно решение от 9 февруари 1999. На 7 декември 2000 синдиците се опитват да получат определение, че дългът към Търговска и спестовна банка АД не съществува, поради което вземането следва да бъде отхвърлено, но Софийски градски съд обявява искането за недопустимо с решение от 23 януари 2001, като приема, че не е повдигнато възражение срещу това вземане в необходимия срок, поради което съществуването му е безспорно установено с решението от 9 февруари 1999, което било задължително за банката, нейните кредитори и ликвидатори.

36. На 10 октомври 2003 синдиците на банката жалбоподател се обръщат с искане към Фонда за гарантиране на влоговете в банките (вж. абзац 67 по-долу) да бъде разрешено воденето на преговори с потенциални купувачи на предприятието на банката жалбоподател. Разрешение е дадено на 14 октомври 2003 и на 31 януари 2005 синдиците сключват договор за продажбата на предприятието с Централна кооперативна банка АД, като последната се съгласява да заплати покупна цена от 1 нов лв., както и 3 254 000 нови лв. на кредиторите на банката за удовлетворяване на техните вземания. Договорът е одобрен от Софийски градски съд с окончателно решение от 8 април 2005.

37. С окончателно решение от 20 април 2005 същият съд, по искане на синдиците на банката жалбоподател, прекратява производството по несъстоятелност и разпорежда заличаване на банката жалбоподател от търговския регистър.

Д. Опит за обявяване решението на БНБ за отнемане на лицензията на банката жалбоподател за нищожно от Върховния административен съд

38. На неуточнена дата през 2002 един от акционерите на банката жалбоподател, Фърст Файненшъл АД, подава молба за преглед по реда на надзора срещу решението на БНБ за отнемане на банковата лицензия във Върховния административен съд. В нея се твърди, че решението е нищожно. По-късно председателят и заместник-председателят на съвета на директорите на банката жалбоподател, с твърдението че действат от името на банката, поискали разрешение за участие в производството.

39. С решение от 5 март 2002 тричленен състав на Върховния административен съд приема, че молбата на банката жалбоподател за участие в производството била недопустима, тъй като била подадена от лица, които вече не я представлявали. След решението за обявяване в несъстоятелност и по силата на чл. 84, ал. 3 от Закона за банките от 1997 във връзка с чл. 659, ал. 1 от Търговския закон от 1991, единствените лица с правомощия да действат от нейно име били синдиците. По-нататък съдът приема, че молбата на Фърст Файненшъл АД за преглед по реда на надзора на решението на БНБ била недопустима. Чл. 21, ал. 5 от Закона за банките от 1997 изключвал решенията на БНБ за отнемане на банкова лицензия от обхвата на съдебния контрол. Разпоредбата следвало да се тълкува буквално и била приложима независимо дали молбата била за унищожаване на решението или за прогласяване на неговата нищожност. Освен това Фърст Файненшъл АД нямало активна процесуална легитимация за подаването на молба за преглед по реда на надзора, тъй като решението на БНБ било насочено срещу банката жалбоподател, а не срещу нейните акционери.

40. Председателя и заместник-председателят на съвета на директорите на банката жалбоподател и Фърст Файненшъл АД обжалват.

41. С решение от 10 април 2002 петчленен състав на Върховния административен съд обявява жалбата на председателя и заместник-председателя на съвета на директорите на банката жалбоподател за недопустима, а жалбата на Фърст Файненшъл АД за неоснователна. Той приема, че срещу отказа да бъде разрешено на банката жалбоподател да участва в производството не е възможно обжалване. Той също приема, че решението да се разглежда по същество молбата за преглед по реда на надзора, подадена от Фърст Файненшъл АД, било правилно. Забраната на чл. 21, ал. 5 от Закона за банките от 1997 намирала приложение независимо дали молбата била за унищожаване или за обявяване нищожността на решението на БНБ.

Е. Наказателното производство срещу подуправителя на БНБ

42. В края на 1997 председателят и заместник-председателят на съвета на директорите на банката жалбоподател се оплакват в прокуратурата от действията на подуправителя на БНБ по банковия надзор, издал акта от 11 ноември 1997 и препоръката до управителя на Централната банка за отнемане лицензията на банката жалбоподател (вж. абзаци 18 и 20 по-горе). Те твърдят, че тя е действала в превишение на правомощията си с цел увреждане на банката жалбоподател. На 8 юни 1998 Главна прокуратура образува предварително производство за разследване действията на подуправителя. На 6 ноември 1998 същата е обвинена в злоупотреба със служебно положение. В хода на разследването прокуратурата нарежда изготвянето на експертизи, между другото, по въпроса дали банката жалбоподател е била неплатежоспособна към 20 ноември 1997. Един от експертите отговаря утвърдително, а друг - отрицателно на този въпрос.

43. Една от експертизите, изготвена на 7 април 1999, отбелязва, че конфиденциално споразумение, сключено през май 1997 между Международния валутен фонд ("МВФ") и България за въвеждането на валутен борд в страната, предвижда, че правото да се обжалват решенията на БНБ следва да се запази, но не бива да съставлява препятствие при осъществяването от нейна страна банкови надзорни функции. В съответствие със становище, изразено от мисията на МВФ в България, успешното обжалване единствено би довело до присъждането на обезщетение, а не до обезсилване на решението на БНБ да закрие банката. Изглежда, че становище на мисията на МВФ в България било, че продължителния процес за съдебен преглед на решенията на БНБ и възможността за тяхното обезсилване не биха съответствали на ефективния процес за банков надзор.

44. На 23 април 1999 прокурор от Върховна касационна прокуратура прекратява производството като приема, че подуправителят на БНБ е действала законосъобразно и не е злоупотребила със служебното си положение. На 11 март 2005 друг прокурор от Върховна касационна прокуратура, по жалба от акционерите на банката, решава да възстанови разследването, което, доколкото Съдът разбира, е все още висящо.

II. ОТНОСИМО ВЪТРЕШНО ПРАВО И ПРАКТИКА

А. Банкова законодателна реформа от 1997

45. През 1996-97 в България се разразява сериозна финансова криза, довела до икономическа дестабилизация, значителна инфлация и фалита на редица държавни и частни банки. В отговор на това и след

преговори с МВФ страната въвежда валутен борд, като за националната валута се въвежда фиксиран курс спрямо германската марка и същевременно се въвежда напълно нова правна уредба за дейността на банките, която основно се състои от новия Закон за Българската народна банка от 1997, който влиза в сила на 10 юни и 1 юли, както и от Закона за банките от 1997, който влиза в сила на 1 юли 1997 и отменя Закона за банките и кредитното дело от 1992.

Б. БНБ

46. БНБ, създадена през 1879 г., е Централната банка в България. Понастоящем нейната мисия, устройство, мандат и правомощия основно се уреждат от Закона за Българската народна банка от 1997. Задълженията ѝ, между другото, включват регулиране и надзор на дейността на другите банки в страната с оглед поддържане стабилността на банковата система и защита интересите на вложителите (чл. 2, ал. 6 от Закона). Тя се отчита пред Народното събрание (чл. 1, ал. 2 от Закона), което избира нейния управител (чл. 12, ал. 1 от Закона) и подуправители (чл. 12, ал. 2 от Закона). Останалите трима членове на управителния съвет се назначават от президента на Републиката (чл. 12, ал. 3 от Закона). Чл. 44 от Закона, в редакцията си към съответния момент, предвижда, че БНБ е независима от указания на Министерския съвет и на други държавни органи при изпълнение на дейността си.

В. Надзорни и принудителни правомощия на БНБ по отношение на търговските банки

1. Правомощие за ограничаване дейността на банките

47. Съгласно Закона за банките и кредитното дело от 1992 при определени условия БНБ може да ограничи дейността на банките и видовете сделки, които могат да сключват (чл. 56, ал. 1, т. 5 от Закона за банките и кредитното дело от 1992; вж. също чл. 65, ал. 2, т. 6 от Закона за банките от 1997).

2. Правомощие за постановяване на мерки за отстраняване на нарушения

48. Чл. 65, ал. 1, т. 1 и ал. 2, т. 3 от Закона за банките от 1997 най-общо позволява на БНБ да нареди на банките в писмен вид отстраняването на нарушения на Закона, наредбите на БНБ или други закони и нормативни актове.

3. Правомощие за назначаване на квестори

49. Съгласно чл. 58, ал. 2 във връзка с чл. 56, ал. 1, т. 5 от Закона за банките и кредитното дело от 1992 БНБ може да назначи квестори с правомощията, между другото, да контролират дейността на банката, да проверяват дали спазва ограниченията, да имат достъп до помещенията ѝ и да проверяват всички нейни операции (вж. също чл. 58, ал. 1, т. 1 и ал. 2 от Закона).

50. Членове 68 и 69 от Закона за банките от 1997 също дават възможност БНБ да назначава квестори на банките. Те действат вместо съвета на директорите на банката (чл. 71, ал. 1), т.е. от нейно име. Те се назначават и освобождават от БНБ (чл. 69, ал. 1), която може да им дава предписания (чл. 71, ал. 3) и се отчитат само пред нея (чл. 71, ал. 5). Всички сделки, направени от банката, без предварително одобрение от квесторите, са нищожни (чл. 71, ал. 6).

4. Правомощие за отнемане лицензията на банките

51. БНБ е длъжна да отнеме банкова лицензия при неплатежоспособност, ако (а) банката не изпълнява повече от 7 работни дни свое изискуемо парично задължение или (б) общата стойност на задълженията ѝ надвишава общата стойност на нейните активи (чл. 21, ал. 2 от Закона за банките от 1997). Стойността на активите и задълженията на банката се определя от БНБ в съответствие с надзорни изисквания и правила, приети от нея (чл. 21, ал. 3).

52. Когато отнеме лицензията на банка, БНБ назначава квестори (вж. абзаци 49 и 50 по-горе), при положение че такива не са били назначени преди това (чл. 21, ал. 4 от Закона за банките от 1997). Квесторите представляват банката до назначаването на ликвидатори/синдици от съда (чл. 69, ал. 3 от Закона за банките от 1997). Решението на БНБ за отнемане лицензията на банка подлежи на незабавно изпълнение (чл. 21, ал. 5 от Закона за банките от 1997).

53. Като изключение от общите правила за административното производство (чл. 7, ал. 2 и чл. 11, ал. 1 от Закона за административното производство) БНБ не уведомява банката за началото на производството за отнемане на лицензия и не е длъжна да проверява или да отчита обясненията и възраженията на банката, ако има такива (чл. 21, ал. 5 от Закона за банките от 1997). Съгласно законодателната уредба по-рано (чл. 56, ал. 4 от понастоящем отменения Закон за банките и кредитното дело от 1992), при отнемане на банкова лицензия единственото обстоятелство, при което БНБ може да се освободи от задължението си да уведомява банката относно началото на производството, както и от това да разглежда нейните обяснения и възражения, е в неотложни случаи.

54. След отнемане на банкова лицензия поради неплатежоспособност БНБ е длъжна да подаде искане до компетентния съд по несъстоятелността за нейното обявяване в несъстоятелност (предишен чл. 79, ал. 1 от Закона за банките от 1997; вж. също членове 8 и 9 от Закона за банковата несъстоятелност от 2002, който през декември 2002 замества разпоредбите на Закона за банките от 1997 относно обявяването в несъстоятелност на неплатежоспособни банки).

Г. Съдебен преглед на решенията на БНБ

1. Относими конституционни разпоредби

55. Чл. 120 от Конституцията от 1991 гласи следното:

"(1) Съдилищата осъществяват контрол за законност на актове и действия на административните органи.

(2) Гражданите и юридическите лица могат да обжалват всички административни актове, които ги засягат освен изрично посочените със закон."

2. Относими разпоредби от Закона за банките от 1997

56. Докато решенията на БНБ по Закона за банките и кредитното дело от 1992 без ограничение са предмет на разглеждане от Върховния административен съд (чл. 88, ал. 2 и 3 от Закона за банките и кредитното дело от 1992), Законът за банките от 1997 въвежда забрана за съдебен преглед на редица решения на БНБ. Например надзорните и принудителните мерки, постановени от БНБ по чл. 65 от Закона, не подлежат на съдебно обжалване (чл. 65, ал. 4 от Закона за банките от 1997); същото се отнася и за нейните решения за отнемане на банкова лицензия (чл. 21, ал. 5 от Закона за банките от 1997) или пък за назначаването или заменяването на квестори, назначени в банка (чл. 65, ал. 4 и чл. 69, ал. 4 от Закона за банките от 1997).

3. Относими разпоредби от Закона за административното производство от 1979

57. Законът за административното производство от 1979 урежда производството по издаване на административни актове и техния съдебен контрол. Всяко искане за съдебен контрол трябва да се подаде в определен срок, който зависи от това дали административният акт е изричен или мълчалив и дали е направено обжалване пред по-горестоящ административен орган (чл. 37, ал. 1 във връзка с чл. 22, 29 и 31 от Закона). Единственото обстоятелство, при което няма срок, е когато се твърди, че административният акт е нищожен (чл. 37, ал. 2 от Закона).

4. Решение № 18 от 1997 на Конституционния съд

58. На 14 ноември 1997 Конституционният съд постановява решение (реш. № 18 от 14 ноември 1997 г. по конституционно дело № 12 от 1997 г., обн., ДВ брой 110 от 25 ноември 1997 г.) по дело, образувано от петдесет и един народни представители, които считат между другото, че чл. 21, ал. 5 и чл. 65, ал. 4 от Закона за банките от 1997 следва да се обявят за противоконституционни поради противоречие с чл. 120, ал. 2 от Конституцията.

59. Конституционният съд отхвърля искането със следните мотиви:

"[Този] Съд[ът] вече ясно и категорично е заявил разбирането, че "Съдебният контрол върху административните актове е конститутивен елемент на правовата държава"...

Съдът счита, че решаването на въпроса за съдебния контрол върху административните актове може да стане единствено в съответствие с изричната разпоредба на чл. 120, ал. 2 от Конституцията. Според последната от кръга на съдебно обжалваемите административни актове се изключват "изрично посочените със закон". Такива в конкретния случай са изрично посочените със Закона за банките [от 1997] административни актове.

При тази редакция на чл. 120, ал. 2 *in fine* от Конституцията съдът не може да навлезе в тълкуване, чрез което да въвежда изключения от изключението. Единствено законодателният орган може чрез закон да изключи определени административни актове от кръга на съдебно обжалваемите актове. [Чл. 120, ал. 2] не се съдържат критерии, които да поставят под условие това негово правомощие. Този въпрос е в сферата на законодателната компетентност...

Същевременно съдът намира за необходимо да отбележи, че правото на законодателя да изключва отделни категории административни актове от съдебен контрол не е абсолютно по своя характер. При упражняването на това свое право Народното събрание е длъжно да се съобразява с основните конституционни принципи на правовата държава и защитата на основните човешки права. Възможността, предоставена на Народното събрание от чл. 120, ал. 2 *in fine* от Конституцията, е изключение и следва да се тълкува и прилага ограничително. Характерът на това изключение задължава Народното събрание да се възползва от него само когато са налице достатъчно сериозни и основателни причини. Противното би означавало да се обезсмисли принципът на съдебно обжалване на административните актове. Ето защо Конституционният съд е компетентен да преценява във всеки конкретен случай доколко законодателната целесъобразност се упражнява в конституционно установените граници...

Анализът на изключените от съдебно обжалване актове по Закона за банките [от 1997] сочи, че законодателят е останал в границите на конституционната целесъобразност при защитата на обществен интерес и интересите на вложителите. В основната си част това са актове на банков надзор, при които компетентността на надзорния орган не може да бъде заместена от съдебно решение... В случаите, когато

необжалваемият административен акт засяга права и законни интереси на отделни граждани, не е преграден основният път за съдебна защита по исков ред, включително възможността за обезщетяване на претърпените вреди.

Същевременно съдът е длъжен да отбележи, че разпоредбата на чл. 120, ал. 2 in fine от Конституцията не изключва правото на съдилищата инцидентно да се произнасят по нищожността на необжалваемите административни актове. Противното би означавало на порочни административни актове, например акт, издаден от некомпетентен орган, да се придава по-голям стабилитет, отколкото на закон, чиято противоконституционност може да бъде установена в производство пред Конституционния съд. В този смисъл неатакуемостта на административните актове не е абсолютна."

Д. Банкова несъстоятелност

60. Преди 1 юли 1997 банковата несъстоятелност се урежда от Закона за банките и кредитното дело от 1992. След тази дата новоприетият Закон за банките от 1997 става приложим по такива производства (до декември 2002, когато разпоредбите му относно банковата несъстоятелност се заместват от Закона за банковата несъстоятелност от 2002 - вж. абзац 54 по-горе).

61. Режимът на банковата несъстоятелност, уреден в Закона за банките от 1997 (и до голяма степен следван в Закона за банковата несъстоятелност от 2002), съдържа редица особености. Единствено БНБ, а не кредиторите или самата банка, могат да поискат обявяване в несъстоятелност на банката (предишна редакция на чл. 79, ал. 2 от Закона за банките от 1997). БНБ има задължение по закон да отправи такова искане след отнемане на банкова лицензия поради неплатежоспособност (предишна редакция на чл. 79, ал. 1 от Закона за банките от 1997). Достатъчно е искането да упоменава единствено основанията, на които се отнема банковата лицензия съгласно чл. 21, ал. 2 от Закона за банките от 1997 (предишна редакция на чл. 79, ал. 3 от Закона за банките от 1997). Към искането следвало да се приложи заверен препис от решението на БНБ за отнемане на лицензията (пак там). Искането се разглежда от компетентния съд на заседание с участието на прокурор в заседание, от което обществеността е изключена (предишна редакция на чл. 81 от Закона за банките от 1997). Съдът няма право да одобрява план за оздравяване на банката (предишна редакция на чл. 91 от Закона за банките от 1997). Банката е лишена от правото да управлява и да се разпорежда с активите си (предишна редакция на чл. 82, т. 6 от Закона за банките от 1997) и при удовлетворяване на искането съдът също бил длъжен незабавно да постанови започване осребряване на имуществото на банката и разпределяне на постъпленията на нейните кредитори (предишна

редакция на чл. 82, ал. 7 от Закона за банките от 1997). Съдът прекратява правомощията на органите на банката (като общо събрание на акционерите и съвет на директорите) (предишна редакция на чл. 82, ал. 4 от Закона за банките от 1997) и назначава синдици (предишна редакция на чл. 82, ал. 8 от Закона за банките от 1997), на които са поверени повечето от тези права, включително да представляват банката в съда (предишна редакция на чл. 84, ал. 3 от Закона за банките от 1997 във вр. с чл. 658, ал. 1 от Търговския закон от 1991).

62. Органите на дружество в несъстоятелност, обаче, продължават да съществуват и могат да действат от негово име при някои ограничени обстоятелства; например, когато има конфликт на интереси между дружеството и синдиците. Например в определение № 234 от 19 юли 1999 г. по гр.д. № 52/1999 г. на ВКС, петчленен състав на Върховния касационен съд приема, че неплатежоспособното дружество, а не синдикът, има активна процесуална легитимация да обжалва срещу обявяването в несъстоятелност. Мотивите на съда са, че синдикът би могъл да има конфликт на интереси с дружеството. Въпреки това чл. 16, ал. 1 от Закона за банковата несъстоятелност от 2002 в момента предвижда, че квесторите, назначени от БНБ (вж. абзац 50 по-горе), могат да обжалват решението на съда за принудителна ликвидация на банката.

63. Съдът може да назначи синдици единствено измежду определени квалифицирани лица, включени в списък, съставен от БНБ (предишна редакция на чл. 84, ал. 1 от Закона за банките от 1997). Ако синдикът впоследствие бъде заличен от списъка от БНБ, съдът е длъжен да го освободи (предишна редакция на чл. 84, ал. 2 от Закона за банките от 1997). В решение от 29 октомври 1997 Върховният касационен съд приема, че съдът по несъстоятелността не може да разглежда решение на БНБ за отстраняването на лице от този списък, тъй като той няма право на преценка в това отношение (опред. № 1712 от 29 октомври 1997 г. по гр.д. № 1631/1997 г., на ВКС, V г.о.).

64. Търговският закон от 1991 намира съответно приложение и доколкото Законът за банките от 1997 не съдържа специални норми предишна редакция на чл. 97 от Закона за банките от 1997). Чл. 634 от Търговския закон от 1991, който се оказва приложим на това основание, предвижда, че решението за обявяване на неплатежоспособността на длъжника и за откриване на производство по несъстоятелност, подлежи на незабавно изпълнение (вж. също чл. 13, ал. 2 от Закона за банковата несъстоятелност от 2002).

65. Решението за откриване на производството по несъстоятелността има за последица автоматичното спиране на всички висящи изпълнителни производства срещу имуществата, числящи се към масата на несъстоятелността (чл. 638, ал. 1 от Търговския закон от 1991, приложим до заместването му през декември 2002, по отношение на

банките, от чл. 21, ал. 1 от Закона за банковата несъстоятелност от 2002, който предвижда дори по-ранно спиране на тези производства, а именно когато решението на БНБ за отнемане на банковата лицензия бъде обнародвано в Държавен вестник).

66. Кредиторите на банката са длъжни да представят доказателства за съществуването на вземанията си на синдиците в срок от един месец от обнародването на решението за обявяване в несъстоятелност (предишна редакция на чл. 86, ал. 1 от Закона за банките от 1997). След това синдиците разглеждат вземанията, съставят списък с приетите вземания и уведомяват кредиторите за това със съобщение, обнародвано, между другото, и в Държавен вестник (предишна редакция на чл. 87, ал. 1 от Закона за банките от 1997). Кредиторите и акционери на банката, притежаващи поне 25% от акциите с право на глас, имат право да подадат възражения срещу списъка пред синдиците (предишна редакция на чл. 87, ал. 2 от Закона за банките от 1997). Синдиците са длъжни да разгледат възраженията в срок от четиринадесет дни в присъствие на длъжника, кредитора, чието вземане се оспорва и лицето, направило възражението (чл. 690, ал. 2 от Търговския закон от 1991, който е в сила към съответния момент). След това синдиците внасят оригинала или изменения списък, в зависимост от случая, в съда по несъстоятелността за одобрение. Всяко от горните лица може в този момент да повдигне същите възражения и пред съда, който е длъжен да ги разгледа в открито заседание (чл. 692, ал. 1, 2 и 3 от Търговския закон от 1991, в сила към съответния момент). Решението на съда може да се обжалва пред Върховния касационен съд (предишна редакция на чл. 90, ал. 1 от Закона за банките от 1997, в сила към съответния момент). Ако пред съда не бъдат повдигнати възражения, той разглежда списъка в закрито заседание и го одобрява с окончателно решение (чл. 692, ал. 5 от Търговския закон от 1991, в сила към съответния момент). Решението на съда е задължително за банката в несъстоятелност, синдика и всички кредитори (предишна редакция на чл. 90, ал. 6 от Закона за банките от 1997, в сила към съответния момент).

67. Активите на неплатежоспособната банка могат да се продават поотделно на търг, а постъпленията след това да се разпределят между кредиторите с приети вземания (предишна редакция на чл. чл. 92, 94а и 95 от Закона за банките от 1997 във вр. с чл. 716-32 от Търговския закон от 1991, заменени през декември 2002 от чл. чл. 72-90 и 93-104 от Закона за банковата несъстоятелност от 2002). Алтернативно синдиците могат да опитат продажбата на цялото предприятие на банката на друга лицензирана банка с разрешение на органа, отговорен за надзора на банковата несъстоятелност, Фонда за гарантиране на влоговете в банките (чл. чл. 91 и 92 от Закона за банковата

несъстоятелност от 2002; вж. също предишна редакция на членове 93 и 94 от Закона за банките от 1997).

Е. Капитал и капиталова адекватност на банките

68. Внесеният банков капитал към момента на учредяване не трябва да бъде по-малък от 10 000 000 000 стари лв. (10 000 000 нови лв. след деноминацията на лева от 5 юли 1999) (чл. 23, ал. 2 от Закона за банките от 1997). Всички вноски, направени от акционерите за записаните акции, трябва да са парични до достигане на минимално необходимия капитал (чл. 23, ал. 3 от Закона за банките от 1997). Капиталът на банката трябва по всяко време да надвишава посочената сума (чл. 2, ал. 2 от Наредба на БНБ № 8 от 5 август 1997 за капиталовата адекватност на банките, заместена на 1 юли 2005 от чл. 2, ал. 2 от Наредба на БНБ № 8 от 23 декември 2004 за капиталовата адекватност на банките).

69. Също така капиталовата адекватност на банката: съотношението между капиталовата база – определена като нейния първичен или първостепенен капитал (включващ изплатените акции плюс премиите и определените по закон и други видове резерви минус нематериалните активи, загубите и обратно изкупените от банката собствени акции - чл. 9 от Наредба № 8 от 5 август 1997) плюс допълнителните капиталови резерви или второстепенния капитал (включително печалбата на банката след облагането ѝ с данъци, специалните резерви, хибридните капиталови инструменти, подчинения срочен дълг - чл. 10 от Наредба № 8 от 5 август 1997 - и нейните рисково претеглени активи и задбалансови позиции, не може да бъде по-малко от 12% (чл. 23, ал. 3 от Наредба № 8 от 5 август 1997; вж. също чл. 8, ал. 6 от Наредба на БНБ № 8 от 23 декември 2004 за капиталовата адекватност на банките).

Ж. Поддържане на капитала: изплащане на записаните акции

70. По българското право банките са акционерни дружества (чл. 1, ал. 1 от Закона за банките от 1997). Капиталът на акционерните дружества може да се увеличава между другото и чрез издаването на нови акции (чл. 192, ал. 1 от Търговския закон от 1991). След като бъдат записани тези акции, записалото ги лице има задължение да направи парична или непарична вноска като насрещна престация за получените акции (чл. 188, ал. 1 от Търговския закон от 1991). Редът и условията за извършването на непарична вноска са уредени в чл. чл. 72 и 73 от Търговския закон от 1991 (вж. също новите членове 73б и 73в от Търговския закон от 1991).

71. Ако банка реши да увеличи своя капитал чрез издаването на акции срещу непарична вноска, тя трябва да получи предварително писмено одобрение от БНБ (чл. 19, ал. 2, т. 5, понастоящем чл. 19, ал. 4, т. 5 от Закона за банките от 1997). Всяко увеличение, направено без такова одобрение, е нищожно (чл. 19, ал. 6, понастоящем чл. 19, ал. 9 от Закона за банките от 1997).

72. Към съответния момент чл. 120, ал. 2 от Търговския закон от 1991 забранява прихващането на задължение на съдружник в дружество с ограничена отговорност за изплащането на неговия дял с вземане, което му дължи дружеството. По онова време не е ясно дали забраната също важи и за акционерните дружества в отсъствието на изрична разпоредба. Макар да е изразено инцидентно, становището на Върховния касационен съд изглежда е, че тя важи (опред. № 51 от 26 февруари 1999 г. по гр.д. № 41/1999 г. на ВКС, V г.о.). През 2000 законодателят изяснява въпроса, като въвежда нов чл. 73а в Търговския закон от 1991, по силата на който забраната изрично се разпростира както до дружествата с ограничена отговорност, така и до акционерните дружества.

3. Отговорност на държавата за незаконни действия и бездействия

73. Чл. 1, ал. 1 от Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани от 1988 предвижда, че Държавата отговаря за вредите, причинени на граждани и юридически лица от незаконни актове, действия или бездействия на нейни длъжностни лица при или по повод изпълнение на техни задължения. Чл. 1, ал. 2 предвижда, че обезщетение за вреди от незаконни актове може да се иска след тяхното отменяване по съответния ред. Съдът, който разглежда иска за обезщетение, не може да преценява действителността на унищожаем акт; той може единствено да реши дали актът е нищожен. Само физически, но не и юридически лица, могат да търсят обезщетение по Закона (реш. № 1307 от 21 октомври 2003 г. по гр.д. № 2136/2002 г., на ВКС, V г.о.). Лицата, които поправянето на вреди, причинени при обстоятелства, попадащи в обхвата на Закона, нямат право на иск на общо деликтно основание, тъй като Законът се явява специален и изключва прилагането на общия режим (чл. 8, ал. 1; реш. № 1370/1992 г. от 16 декември 1992 г. по гр.д. № 1181/1992 г. на ВС, IV г.о.; реш. от 29 юли 2002 г. по гр.д. № 169/2002 г. на СГС, ГК, IVб отд.).

ОТНОСНО ПРАВОТО

I. ИСКАНЕ НА ПРАВИТЕЛСТВОТО ЗА ЗАЛИЧАВАНЕ НА ЖАЛБАТА ОТ СПИСЪКА НА ДЕЛАТА.

74. В становището си, представено на 17 юни 2005, Правителството иска от съда заличаването на жалбата от списъка с делата в съответствие с чл. 37, ал. 1 от Конвенцията, поради това, че банката жалбоподател вече не съществувала като юридическо лице, тъй като била заличен от търговския регистър след обявяването си в несъстоятелност (вж. абзац 37 по-горе).

75. Чл. 37, ал. 1 предвижда:

"На всеки етап от процедурата Съдът може да реши да заличи жалба от списъка на делата, ако обстоятелствата дават основание да се счита, че:

- a) жалбоподателят няма намерение повече да я поддържа; или
- b) въпросът вече е решен; или
- c) по всяка друга причина, установена от Съда, по-нататъшното разглеждане на жалбата е неоправдано.

Въпреки това Съдът продължава разглеждането на жалбата, ако спазването на правата на човека, гарантирани от Конвенцията и протоколите към нея, го налага."

76. Още в самото начало Съдът отбелязва, че жалбата е подадена от името на банката жалбоподател от председателя и заместник-председателя на съвета на директорите и от нейните акционери (вж. абзац 1 по-горе), а в съответния момент е била в несъстоятелност и обичайно е да бъде представлявана от синдиците. В решението си по допустимостта на настоящото дело Съдът приема, предвид на особените обстоятелства и необходимостта да се тълкува чл. 34 от Конвенцията като гаранция за практически осъществими и ефективни, а не теоретични и илюзорни права, че това е възможно (вж. *Капитал Банк АД срещу България* (реш. по допустимостта) № 49429/99, 9 септември 2004).

77. Съдът не смята за необходимо да разглежда дали условията за заличаване на жалбата от списъка с делата на основание чл. 37, ал. 1 букви "а" до "с" са изпълнени, тъй като спазването на правата на човека, гарантирани от Конвенцията, налага разглеждането ѝ (вж. чл. 37, ал. 1, *in fine*).

78. Докато по чл. 34 от Конвенцията наличието на "пострадал от нарушение" е необходимо, за да се задейства защитният механизъм на Конвенцията, този критерий не може да се прилага по ригиден, механичен и негъвкав начин по всички производства. Като правило и по-специално по дела, както разглежданото, което касае предимно парични, а поради това и прехвърлими вземания, наличието на други

лица, на които вземането се прехвърля, е важен критерий, но не и единствен. Делата относно правата на човека пред Съда обикновено имат морално измерение, което същият трябва да отчита, когато разглежда въпроса дали да продължи производството по жалбата след като жалбоподателят е престанал да съществува. Това важи в още по-голяма степен, ако повдигнатите по делото въпроси едновременно се отнасят до личността и интересите на жалбоподателя (вж. с необходимите адаптации решението по делото *Карнер срещу Австрия* [*Karner v. Austria*], № 40016/98, абзац 25, ЕСПЧ 2003-IX, където има още препратки).

79. Съдът многократно е заявявал, че неговите решения всъщност не служат единствено за разрешаването на делата, образувани от него, но и в по-общ смисъл за изясняване, гарантиране и развитие на правилата, въведени с Конвенцията, като по този начин допринасят за спазване от страна на Държавите на ангажиментите, поети от тях като договарящи страни. Макар основната цел на системата на Конвенцията да е осигуряването на индивидуална защита, нейна мисия е също да определя въпроси по общественно-политически съображения в общ интерес, като по този начин повишава общите стандарти за защита на правата на човека и разпростиране на съдебната практика в тази област из цялата общност на държавите страни по Конвенцията (пак там, абзац 26).

80. Съдът отбелязва, че разнообразните нарушения на чл. 6, ал. 1 и чл. 13 от Конвенцията и на чл. 1 от Протокол № 1, които се твърди, че са извършени по настоящото дело, се отнасят до производството, по силата на което лицензията на банката жалбоподател е отнета, а самата тя – обявена в несъстоятелност, което в крайна сметка води до прекратяване на нейното съществуване като юридическо лице. Заличаването на жалбата от списъка с делата при тези обстоятелства би подкопало самата същност на правото на индивидуална жалба от страна на юридически лица, тъй като би насърчило правителствата да лишават тези организации от възможността да поддържат жалба, подадена в момент, когато са се ползвали от своята юридическа личност (вж. с необходимите адаптации *Станков и Обединена македонска организация "Илинден" срещу България* [*Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden v. Bulgaria*], номера 29221/95 и 29225/95, решение на Комисията от 29 юни 1998, непубликувано, с по-нататъшни препратки). Това също би принизило значението на мотивите на Съда в решението му по допустимостта по настоящото дело (вж. абзац 76 по-горе). Сам по себе си въпросът се отнася до всички интереси на банката жалбоподател и поради това Съдът отхвърля искането на Правителството за заличаване на жалбата от списъка с дела.

II. ТВЪРДЯНОТО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 6, АЛИНЕЯ 1 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

81. Банката жалбоподател се оплаква на основание член 6, алинея 1 от Конвенцията, че в делото, образувано по второто искане на БНБ за откриване на производство по несъстоятелност, съдилищата не са разгледали по същество дали наистина е налице неплатежоспособност, а са предпочели да приемат констатациите на БНБ, считайки се за компетентни да проверят единствено формалната действителност на решението на Централната банка за отнемане на лицензията поради неплатежоспособност.

82. Освен това банката жалбоподател се оплаква на основание посочената разпоредба, че в същото производство е била представлявана пред Софийски градски съд от назначените и отговорни пред БНБ квестори, а пред Върховния касационен съд от синдиците, също отговорни пред БНБ.

83. Релевантната част на член 6, алинея 1 гласи следното:

“Всяко лице при определянето на неговите граждански права и задължения ... има право на справедливо ... гледане на неговото дело ... от независим и безпристрастен съд, създаден в съответствие със закона.”

A. Приложимост на член 6, алинея 1

1. Становищата на страните

84. Банката жалбоподател твърди, че производството по отнемане на лицензията, необходима за осъществяване на дейността, е определящо за гражданските права и задължения. Обстоятелството, че страни по спора са били БНБ – правителствен орган – и банката жалбоподател е несъществено. Доколкото банковата дейност е частноправна, няма съмнение, че правото да се извършва такава дейност е гражданско по смисъла на член 6, алинея 1. Освен това условията за отнемане на лицензията са законово определени.

85. Правителството твърди, че правото да се осъществява банкова дейност не е гражданско право по смисъла на член 6, алинея 1. Това право, запазено за акционерните дружества, зависи от изпълнението на редица стриктни правни изисквания, предвидени с оглед съхраняване стабилността на банковата система и интересите на вложителите. Спазването на тези изисквания строго се наблюдава от банковите надзорни органи, които са единствените лица с подходяща квалификация за изпълнение на тази задача. Поради това правото да се осъществява банкова дейност не е основно гражданско право. За разлика от други граждански права, като например правото на собственост, извършването на банкова дейност не се ползва с такава пълна защита поради заложените значими обществени интереси.

Освен това решението за ликвидирание на банката не я е лишило от нейното имущество, а само е засегнало правата на бившите ѝ администратори да го управляват.

2. Преценката на Съда

86. Още в началото Съдът напомня, че приложимостта на член 6, алинея 1 по отношение на производството по обявяване в несъстоятелност е извън съмнение (*Вж. ANCA ООД и други с/у Белгия*, № 10259/83, решение на Комисията от 10 декември 1984, Сборник с решения и доклади 40, стр. 170 [*S.p.r.l. ANCA and Others v. Belgium*, no. 10259/83, Commission decision of 10 December 1984, Decisions and Reports 40, p. 170]; *Интерфина енд Крисчън дела Фай д'Илис с/у Белгия*, № 11101/84, решение на Комисията от 4 май 1987, непубликувано [*Interfina and Christian della Faille d'Huyse v. Belgium*, no. 11101/84, Commission decision of 4 May 1987]; *Цетерони с/у Италия*, решение от 15 ноември 1996, Сборник с решения 1996-V; и *Басани с/у Италия*, № 47778/99, абзац 13 и 14, 11 декември 2003 [*Bassani v. Italy*, no. 47778/99, §§ 13 and 14, 11 December 2003]).

87. В настоящия случай, при наличието на възможност да бъде отнета, лицензията предоставя “право” на банката жалбоподател под формата на разрешение да сключва определени категории банкови сделки съгласно посочените в лицензията условия и съответните разпоредби от вътрешното право. От друга страна, съгласно приложимото законодателство БНБ е била длъжна да отнеме лицензията в случай на неплатежоспособност, след което да отправи искане за образуване на производство по несъстоятелност. В това отношение тя не е разполагала с никаква свобода за преценка (*Вж. параграфи 51 и 54 по-горе*). Имайки предвид тези обстоятелства, Съдът счита, че банката жалбоподател би могла да поддържа, с основание, че е имала право да продължи да осъществява операциите си като действащо предприятие освен ако наистина е била неплатежоспособна. Основният ѝ аргумент е бил, че е платежоспособна, поради което е бил налице действителен и съществен спор относно съществуването на това право (*Вж., mutatis mutandis, Пудас с/у Швеция*, решение от 27 октомври 1987, Поредица А № 125-А, стр. 14-15, абзац 31-34 [*Pudas v. Sweden*, judgment of 27 October 1987, Series A no. 125-A, pp. 14-15, §§ 31-34]; и *Тре Тракторер АВ с/у Швеция*, решение от 7 юли 1989, Поредица А № 159, стр. 17-18, абзац 37-40 [*Tre Traktörer AB v. Sweden*, judgment of 7 July 1989, Series A no. 159, pp. 17-18, §§ 37-40]).

88. Във връзка с гражданския характер на правото, Съдът отбелязва, че отнемането на лицензията и последвалото искане за откриване на производство по несъстоятелност са имали ясно и решаващо въздействие върху способността на банката жалбоподател да продължи да осъществява операциите си като действащо предприятие

и правото ѝ да управлява своите финансови дела и имущество (Вж. абзац 27 по-горе). Тези мерки в крайна сметка са довели до заличаването ѝ от търговския регистър и прекратяване на съществуването ѝ като юридическо лице (Вж. абзац 37 по-горе). Те са били толкова решаващи доколкото са засегнали нейни граждански права. Обстоятелството, че банките са юридически лица и че банковата дейност е строго регламентирана поради заложените важни интереси, като например тези на вложителите и обществото, не е достатъчно основание да се заключи, че производство, по което дадена банка е страна, остава извън обхвата на член 6, алинея 1. Поддържането на противното би създавало съществена празнота в системата на закрила на правата на човека в тази област. В скорошно свое решение по делото *Кредитна и индустриална банка с/у Република Чехия*, Съдът е бил категоричен, че член 6, алинея 1 е приложим по отношение на различни производства относно принудителното управление на банка от квестор. Освен това Съдът е приел, че решението за поставяне на банка под принудително управление засяга правата на самата банка, а не само на онези, които са свързани със съществуващото управление (Вж. *Кредитна и индустриална банка с/у Република Чехия*, № 29010/95, абзац 56-67, 21 октомври 2003 [*Credit and Industrial Bank v. the Czech Republic*, no. 29010/95, §§ 56-67, 21 October 2003]). По същество положението в настоящия случай е същото.

89. Следователно член 6, алинея 1 е приложим.

Б. Съответствие с член 6, алинея 1

1. Становищата на страните

(а) Банката жалбоподател

90. Банката жалбоподател твърди, че поради забраната в член 21 (5) от Закона за банките от 1997 законосъобразността на отмяната на лицензията ѝ в действителност не е била обект на съдебен контрол. Върховният административен съд е обявил жалбата срещу решението на БНБ за недопустима, а съдилищата, разглеждащи искането за откриване на производство по несъстоятелност, са се счели за обвързани от констатациите на БНБ, като по този начин на практика са одобрили нейното решение. В случай, че бяха положили усилия да проверят фактите, на които се основава решението на БНБ, те са щели да установят тяхната неистинност. Твърдението на Правителството относно възможността за косвен съдебен контрол се е основавало на неправилно тълкуване на приложимото право. Нито пък е било възможно да се получи обезщетение. Освен това твърденията на Правителството за наличие на искане от страна на МВФ за ограничаване на съдебната намеса при закриването на банки в лошо

финансово положение са несъстоятелни, тъй като България не би могла да отклони задълженията си съгласно Конвенцията поради изпълнението на препоръките на международна организация. Такава всеобща забрана е била несъразмерна, доколкото е било възможно постигане на желаните последици чрез други средства.

91. По отношение на втория пункт от оплакването, банката жалбоподател твърди, че БНБ на практика е контролирала синдиците, тъй като е имала право да ги отстранява от своя списък, предизвиквайки по този начин освобождаването им от съдилищата по несъстоятелността. Ето защо, доколкото банката жалбоподател е била представлявана от синдиците, тя не е могла да участва ефективно в производството пред националните съдилища.

(б) Правителството

92. Правителството твърди, че вътрешното законодателство не отива толкова далеч, че да изключи всякаква форма на съдебен преглед на констатациите на БНБ. Например, акционерите на банката жалбоподател са могли да предявят иск на деликтно основание срещу БНБ и да претендират обезщетение за евентуално претърпените от тях вреди в резултат от решението на БНБ за отнемане на лицензията. В това производство съдилищата имат право да преценят законосъобразността на решението на Централната банка. Това е видно от мотивите на решението на Конституционния съд от 14 ноември 1997 (*Вж.* абзац 59 по-горе), което е задължително за съдилищата и останалите държавни органи. Акционерите на друга банка, чиято лицензия е била отнета от БНБ, са предявили иск за вреди срещу нея през 2002 и на 4 ноември 2004 производството е било висящо на първа инстанция пред Софийски градски съд.

93. Акционерите на банката жалбоподател са могли да защитят правата си и чрез възражения срещу списъка на приетите вземания, изготвен от синдиците на банката. Тези възражения са щели да бъдат разгледани съвместно от синдиците, длъжника (банката жалбоподател), кредитора, чието вземане е оспорено, и автора на възражението. В случай, че синдиците отхвърлят възраженията, акционерите са могли впоследствие да ги повдигнат отново пред съда по несъстоятелността, който е щял да ги разгледа в открито заседание (*Вж.* абзац 66 по-горе). В това производство съдилищата биха могли да преценят оспорените от банката жалбоподател факти, включително въпроса за съществуването на дълга към "Търговска и спестовна банка" АД и неговото погасяване. Акционерите на банката жалбоподател не са се възползвали от тази възможност.

94. Ограничаването на достъпа на банките до съдилищата във връзка с надзорните функции на БНБ е било продиктувано от необходимостта да се защити обществения интерес по време на тежката банкова криза,

принудила парламентът дори да приеме разпоредби, предвиждащи схема за закрила на вложителите на неплатежоспособни банки. Доколкото двете основания, при наличието на които БНБ е била длъжна да отнеме банковата лицензия, са ясно уредени в приложимия закон, липсва опасност от произволни действия.

95. Според Правителството, забраната за съдебен контрол върху решенията на БНБ за отнемане на банкова лицензия е била въведена по настояване на МВФ. Това е било едно от изискванията на Фонда за сключване на споразумението, установяващо валутен борд в България след финансовата криза през 1996-97. Това е видно от едното от двете експертни заключения, изготвени в хода на разследването на действията на подуправителя на БНБ (*Вж.* абзац 43 по-горе).

96. Правителството твърди, че оплакването на банката жалбоподател във връзка с неспособността ѝ да обжалва по съдебен ред решението на БНБ за отнемане на банковата ѝ лицензия представлява злоупотреба с право, тъй като то предполага държавните органи да пренебрегнат интересите на вложителите и да вземат предвид единствено интересите на банката. Още повече, че банката жалбоподател е притежавала огромни суми в други банки, чиито вложители също са претърпели вреди в резултат от нейното нестабилно финансово положение.

97. Относно твърдението за несправедливост на процеса поради факта, че банката жалбоподател е била представлявана от квестори, а впоследствие от синдици, Правителството поддържа, че БНБ, макар да е участвала при тяхното назначаване, не е имала право да се намесва в ежедневната им дейност или при вземането на оперативни решения. Това важи с особена сила за синдиците, назначени от съда, който определя подходящото според него лице, без в това отношение да е обвързан от БНБ. Съставеният от Централната банка списък на евентуалните синдици е само отправна точка в процеса на подбор. Съдът не е бил длъжен да освободи синдик, който е бил заличен от този списък от БНБ, доколкото е могъл да провери основанията за това решение на БНБ. От друга страна, както квесторите, така и синдиците са били длъжни да действат добросъвестно и с грижата на добър стопанин.

2. Преценката на Съда

98. Във връзка с първия пункт от оплакването на банката жалбоподател, Съдът напомня, че определянето на гражданските права и задължения от даден съд съответства на член 6, алинея 1 когато последният има правомощия да разгледа всички фактически и правни елементи на отнесения за решаване пред него спор (*Вж. Тера Вонинген B.V. с/у Холандия*, решение от 17 декември 1996, *Сборник с доклади* 1996-VI, стр. 2122-23, абзац 52 [*Terra Woningen B.V. v. the Netherlands*, judgment of 17 December 1996, *Reports* 1996-VI, pp. 2122-23, § 52];

Шеврол с/у Франция [Разширена Камара], № 49636/99, абзац 77, ЕКПЧ 2003-III [*Chevrol v. France* [GC], no. 49636/99, § 77, ECHR 2003-III]; и *Л.Д. с/у България*, № 43578/98, абзац 45, 28 април 2005 [*I.D. v. Bulgaria*, no. 43578/98, § 45, 28 April 2005]).

99. Съдът отбелязва, че разглеждайки искането на БНБ за откриване на производство за несъстоятелност, Софийският градски съд и петчленният състав на Върховния касационен съд, чието решение е окончателно, са приели, видно от мотивите им, че не могат да изследват въпроса дали банката жалбоподател действително е била неплатежоспособна след като БНБ е установила това (*Вж.* параграфи 27 и 33 по-горе). Поради тази причина, Софийският градски съд изрично се е произнесъл, че доказателствата, наведени от банката жалбоподател и прокуратурата с цел оспорване констатациите на БНБ, не следва да се вземат предвид, доколкото са неотносими към висящия пред него спор. Освен това той е посочил, че исканията и възраженията на банката жалбоподател по този въпрос са недопустими и няма да бъдат разгледани (*Вж.* абзац 27 по-горе). Това становище е било подкрепено от петчленния състав на Върховния касационен съд (*Вж.* абзац 33 по-горе). По този начин изходът от делото в крайна сметка е бил определен единствено от констатациите на БНБ относно неплатежоспособността на банката жалбоподател.

100. Подобни решения на национални съдилища вече са били разгледани от Съда по делата *Оберхаймер с/у Австрия*, *Тера Вонинген с/у Холандия* и *Л.Д. с/у България*. И в трите дела Съдът е установил нарушения на член 6, алинея 1, тъй като националните съдилища са приели, че са обвързани от предходни констатации на административни органи, оказали се решаващи за изхода на висящите пред тях дела, и не са разгледали самостоятелно релевантните въпроси (*Вж.* *Оберхаймер с/у Австрия*, решение от 28 юни 1990, Поредица А № 179, стр. 22-23, абзац 69-70 [*Obermeier v. Austria*, judgment of 28 June 1990, Series A no. 179, pp. 22-23, §§ 69-70]; *Тера Вонинген В.В.*, цитирано по-горе, стр. 2122-23, абзац 52-55; и *Л.Д.*, цитирано по-горе, абзац 46 и 50-55).

101. Настоящият случай е много подобен. Както бе отбелязано по-горе, националните съдилища, разгледали искането за образуване на производство по несъстоятелност, са пренебрегнали въпрос от съществено значение за решаването на спора, като са предпочели да се позоват на констатациите на БНБ. Следователно те не са упражнили правомощията си да преценят всички относими към висящото пред тях дело обстоятелства от фактическа и правна страна, както са били длъжни съгласно член 6, алинея 1.

102. Следователно предвидените в член 6, алинея 1 условия са изпълнени единствено ако решението на БНБ за отнемане на лицензията, счетено за задължително от съдилищата, е било издадено

съгласно изискванията на тази разпоредба (*Вж. Оберхаймер*, стр. 23, пар 70; и *Л.Д.*, абзац 51, и двете цитирани по-горе).

103. В тази връзка, Съдът намира, че макар и независима от изпълнителната власт (*Вж. абзац 46 по-горе*) БНБ е все пак административен орган (*Вж. Кредитна и индустриална банка и Антонин Моравек с/у Република Чехия*, цитирано по-горе, Доклад на Комисията от 25 октомври 1999, непубликувано, абзац 78) и при конкретните обстоятелства не може да се счита за съдебен орган съгласно изискванията на член 6, алинея 1.

104. Ето защо Съдът трябва да прецени дали констатациите на БНБ относно неплатежоспособността са били обект на пряк контрол от съд, имащ пълна компетентност да се произнесе по всички въпроси, тъй като ако случаят е бил такъв, позоваване на член 6, алинея 1 не е възможно (*Вж. Оберхаймер*, цитирано по-горе, стр. 23, пар 70; *Бритиш-Американ Тобако Къмпани ООД с/у Холандия*, решение от 20 ноември 1995, Поредица А № 331, стр. 28, абзац 84-87 [*British-American Tobacco Company Ltd v. the Netherlands*, judgment of 20 November 1995, Series A no. 331, p. 28, §§ 84-87]; и *Л.Д.*, цитирано по-горе, абзац 53).

105. В тази връзка Съдът отбелязва, че член 21 (5) от Закона за банките от 1997 изрично изключва от обхвата на съдебния контрол решенията на БНБ за отнемане на банкова лицензия поради неплатежоспособност (*Вж. абзац 56 по-горе*). Според Върховния административен съд тази забрана се прилага независимо дали се твърди нищожност или само унищожаемост. В действителност, именно поради тази причина Върховният административен съд е отхвърлил жалбата срещу решението на БНБ за отнемане на лицензията на банката жалбоподател (*Вж. параграфи 38-41 по-горе*).

106. Що се отнася до твърдението, че акционерите на банката са имали право да предявят деликтен иск срещу БНБ, при разглеждането на който съдилищата да проверят, като преюдициален въпрос, дали решението на БНБ е било порочно и ако да - да присъдят обезщетение (*Вж. абзац 92 по-горе*), Съдът отбелязва, че Правителството не е представило окончателно решение, потвърждаващо, че такава възможност за възстановяване на вредите на практика е била достъпна. То се е позовало единствено на производство, висящо на първа инстанция, чийто изход далеч не е сигурен, особено ако се вземат предвид приложимите разпоредби от Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани от 1988. Член 1 (2) от този Закон предвижда, че съдът, сезиран с иск за обезщетение срещу държавен орган може да преценява единствено дали атакуваното административно решение, от което са произтекли вредите, е нищожно. Ако твърденият порок на решението е основание само за неговото унищожаване, то първо трябва да се отмени в предходно

съдебно производство (*Вж.* абзац 73 по-горе). Това се оказало невъзможно в случая на банката жалбоподател поради забраната в член 21 (5) от Закона за банките от 1997 (*Вж.* параграфи 38-41 по-горе). Освен това, видно от мотивите на Върховния касационен съд в неговото окончателно решение от 30 юни 1998, не всяка твърдяна неправилна констатация на БНБ относно неплатежоспособността на банката жалбоподател би представлявала достатъчно основание за обявяване на решението на БНБ за нищожно (*Вж.* абзац 33 *накрая* по-горе). Освен това, доколкото всички акционери на банката жалбоподател са юридически лица, те не могат да претендират обезщетение съгласно този закон (*Вж.* абзац 73 по-горе). На последно място, посоченият от Правителството иск се основава на общата деликтна отговорност, докато член 8 (1) от Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани от 1988, към който очевидно българските съдилища стриктно се придържат, не допуска предявяването на общия иск за вреди при наличието на обстоятелства, попадащи в обхвата на този закон (пак там). Съществуването на твърдяно правно средство за защита трябва да е достатъчно сигурно, тъй като в противен случай ще липсва достъпността и ефективността, необходими за целите на член 6, алинея 1 (*Вж.* *Л.Д.*, цитирано по-горе, абзац 54). В настоящия случай това не е така (*Вж.*, като пример за обратното, *Бритиш-Американ Тобако Къмпани ООД*, цитирано по-горе, стр. 25-28, абзац 78-86). Поради тази причина Съдът не счита за необходимо да се произнася по въпроса дали иск за обезщетение, предявен от банкови акционери, е достатъчно средство за възстановяване на вредите от липсата на възможност за съдебно обжалване на засягащи самата банка административни решения.

107. По отношение на твърдението на Правителството, че съдебният контрол е бил достъпен под формата на възражение пред съда по несъстоятелността срещу списъка на приетите от синдиците вземания (*Вж.* абзац 93 по-горе), Съдът отбелязва, че предметът на това производство – въпросът дали вземането на кредитора е действително и поради това допустимо – е съвсем различен от въпроса, предмет на искането за откриване на производство по несъстоятелност, в което съдът трябва да се увери дали банката е неплатежоспособна и дали поради това искането за откриване на такова производство има правно основание (*Вж.* абзац 66 по-горе).

108. Ето защо Съдът намира, че решението на БНБ в настоящия случай не е било обект на съдебен контрол в степента, изискуема съгласно член 6, алинея 1.

109. Последният за решаване въпрос е дали невъзможността за оспорване на решението на БНБ по съдебен ред не е била юридически обоснована от съдържащите се в член 6, алинея 1 ограничения на правото на достъп до съд.

110. Относно твърдението на Правителството, че забраната за съдебно обжалване на решението на БНБ за отнемане на банкова лицензия е допустима, тъй като е въведена по искане на МНФ (Вж. абзац 95 по-горе), Съдът отбелязва, че Правителството не е представило пред Съда конкретно споразумение или друго писмено доказателство, от което да е видно, че Фондът изрично е наложил такова изискване. То се позовава единствено на общи изявления в експертното заключение, изготвено в рамките на наказателното разследване на действията на подуправителя на БНБ, което изглежда се основава на мнения, изразени от мисията на Фонда в България (Вж. абзац 43 по-горе). При тези обстоятелства и липсата на допълнителни обяснения от страна на Правителството, Съдът не е убеден, че ограничаването на достъпа на банката жалбоподател до съд в действителност произтича от поето от България императивно международно задължение.

111. Дори да приеме обаче, че това е така, този факт не обосновава задължително ограничението. Отговорността на Договарящите страни не отпада дори ако те поемат международни задължения след влизането в сила на Конвенцията или нейните протоколи. Би било несъвместимо с предмета и целта на Конвенцията ако Договарящите страни, поемайки такива задължения, автоматично освобождават от отговорността си съгласно Конвенцията (Вж., *mutatis mutandis*, *Принц Ханс-Адам II от Лихтенщайн с/у Германия* [Разширена Камара], № 42527/98, абзац 47 и 48, ЕКПЧ 2001-VIII [*Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany* [GC], no. 42527/98, §§ 47 and 48, ECHR 2001-VIII]; и *Босфорус Хава Йолари Туризм ве Тикарет Аноним Ширкети с/у Ирландия* [Разширена Камара], № 45036/98, абзац 153 и 154, ЕКПЧ 2005-... [*Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [GC], no. 45036/98, §§ 153 and 154, ECHR 2005-...]). Отчитайки необходимостта да тълкува Конвенцията по начин, който да позволява на подписалите я държави да изпълняват техните международни задължения, съдът трябва независимо от това във всеки случай да се убеди, че въпросните мерки са съвместими с Конвенцията или нейните протоколи (Вж. *Принц Ханс-Адам II от Лихтенщайн* и *Босфорус Хава Йолари Туризм ве Тикарет Аноним Ширкети*, и двете цитирани по-горе; и също така *Матю с/у Обединеното кралство* [Разширена Камара], № 24833/94, ЕКПЧ 1999-I [*Matthews v. the United Kingdom* [GC], no. 24833/94, ECHR 1999-I]; *Вейт и Кенеди с/у Германия* [Разширена Камара], № 26083/94, ЕКПЧ 1999-I [*Waite and Kennedy v. Germany* [GC], no. 26083/94, ECHR 1999-I]; *Беер и Реган с/у Германия* [Разширена Камара], № 28934/95, 18 февруари 1999 [*Beer and Regan v. Germany* [GC], no. 28934/95, 18 February 1999]; и *Ал-Адсани с/у Обединеното кралство* [Разширена Камара], № 35763/97, ЕКПЧ 2001-XI [*Al-Adsani v. the United Kingdom* [GC], no. 35763/97, ECHR 2001-XI]).

112. В тази връзка Съдът отбелязва, че, за да обоснове самоналоженото ограничение на компетентността си, петчленният състав на Върховният касационен съд е обяснил, че необходимостта да приеме констатацията на БНБ за неплатежоспособност на банката произтича от “специфичния характер на банковата дейност” и обстоятелството, че “[банките оперират] най-вече с парите на други хора, което налага спазването на стриктни изисквания за капиталова адекватност, образуване на фонд “Резервен” и ... ликвидност. БНБ осъществява контрол върху изпълнението на тези изисквания, като част от функцията ѝ по банков надзор, с оглед запазване на стабилността на банковата система и създаване на ефективна и усилена закрила на вложителите” (Вж. абзац 33 по-горе). Съдът отбелязва също така становището на Конституционния съд, че решенията на БНБ за отнемане на лицензия не подлежат на съдебен контрол, тъй като представляват акт на “банков надзор, област, в която компетентността на надзорния орган [не би могла] да бъде заместена от съдебно решение” (Вж. абзац 59 по-горе).

113. Съдът, от своя страна, е склонен да приеме, че заключението на БНБ по този въпрос има значителна тежест поради нейните специални знания в тази област. Въпреки това, той не е убеден, че националните съдилища, ако е необходимо с помощта на мнения на експерти, не биха могли сами да преценят дали банката жалбоподател е била или не неплатежоспособна. Възникналите в тази връзка трудности биха могли да бъдат преодолені чрез предоставяне на възможност за обжалване на решението на БНБ пред съдебен орган, различен от традиционния съд, включен в стандартната съдебна структура в страната, но който иначе изпълнява изцяло изискванията на член 6, алинея 1 или чието решение е обжалваемо пред съдебен орган с пълна юрисдикция, предоставяща предвидените в тази разпоредба гаранции. В действителност, видно от юриспруденцията на Съда, в много Договарящи страни съществуват подобни системи във връзка с области, в които са необходими специални знания (Вж., като пример, *Лангборгер с/у Швеция*, решение от 22 юни 1989, Поредица А № 155 [*Langborger v. Sweden*, judgment of 22 June 1989, Series A no. 155]; *МакМайкъл с/у Обединеното кралство*, решение от 24 февруари 1995, Поредица А № 307-В [*McMichael v. the United Kingdom*, judgment of 24 February 1995, Series A no. 307-В]; *Бритиш-Американ Тобако Къмпани ООД*, цитирано по-горе; *Брайан с/у Обединеното кралство*, решение от 22 ноември 1995, Поредица А № 335-А [*Bryan v. the United Kingdom*, judgment of 22 November 1995, Series A no. 335-А]; и *АБ Курт Келерман с/у Швеция*, № 41579/98, 26 октомври 2004 [*AB Kurt Kellermann v. Sweden*, no. 41579/98, 26 October 2004]). Вярно е, че всяко такова производство неизбежно отнема време, но тази трудност би могла да бъде отстранена чрез въвеждането на задължителни срокове за разглеждане на тези дела или правила,

даващи им предимство. По отношение на този проблем и другите възможни опасности за стабилността на банковата система, резултат от всяка забава, Съдът препраща, *mutatis mutandis*, към съображенията си, изложени във връзка с член 1 от Протокол № 1 (Вж. параграфи 135-38 по-горе).

114. Съдът отчита обстоятелството, че забраната за съдебно обжалване на решенията на БНБ за отнемане на банкова лицензия, чийто резултат е отказът на съдилищата да се произнесат относно фактическите констатации на БНБ в тази връзка, е въведена в период на тежка банкова и финансова криза, наложила приемането на незабавни нормативни мерки от страна на държавните органи, изразяващи се, *между другото*, във въвеждане на бързи производства без сътресения за закриване на банки в лошо финансово състояние. Въпреки това, пред Съда не бе доказано по несъмнен начин, че е невъзможно желаните резултати да се постигнат чрез други, не толкова радикални мерки. Необходимо е да се отбележи също така, че съдържащата тази забрана разпоредба, а именно член 21 (5) от Закона за банките от 1997, е в сила и до настоящия момент.

115. В заключение, имайки предвид изключителното значение в демократичните общества на правото на справедлив процес, Съдът намира, че при тези обстоятелства решението на съдилищата да приемат констатацията на БНБ без да я подложат на някаква критика или обсъждане, съчетано с липсата на каквито и да било средства за надзор върху тази констатация в производство по пряк съдебен контрол, не е било обосновано.

116. Ето защо в тази връзка е налице нарушение на член 6, алинея 1.

117. Относно втория пункт от оплакването, Съдът отбелязва, че в образуваното по искане на БНБ производство банката жалбоподател е била представлявана от лица, които в различна степен са били зависими от другата страна в това производство – Централната банка. Пред Софийския градски съд банката жалбоподател се е представлявала от назначените от БНБ квестори (Вж. абзац 25 по-горе). Тъй като решението на Софийския градски съд е подлежало на незабавно изпълнение (Вж. параграфи 28 и 64 по-горе), на следващите етапи от производството банката жалбоподател е била представлявана от синдици, назначени от съда по несъстоятелността от списък с подбрани от БНБ квалифицирани лица (Вж. абзац 63 по-горе). Синдиците могат да бъдат заличени от списъка на БНБ, което автоматично означава освобождаването им от съда по несъстоятелността (пак там). С оглед тази зависимост на синдиците от БНБ, не е изненадващо, че те не са обжалвали решението на Софийския градски съд или на тричленния състав на Върховния касационен съд и са действали в съгласие с БНБ през цялото

производство (Вж. параграфи 29 и 30 по-горе). Ако прокуратурата не е била действала в подкрепа на банката жалбоподател и не е била подала протест, банката е щяла да бъде лишена от достъп до въззивна инстанция (Вж., *mutatis mutandis*, *Кредитна и индустриална банка*, цитирано по-горе, абзац 72).

118. Провъзгласеното в член 6 право на достъп до съд и състезателен процес предполага, между другото, възможност на страните по граждански или наказателни дела да участват ефективно в производствата (Вж. *Еърей с/у Ирландия*, решение от 9 октомври 1979, Поредица А № 32, стр. 13, абзац 24 [*Airey v. Ireland*, judgment of 9 October 1979, Series A no. 32, p. 13, § 24]; и *Станфорд с/у Обединеното кралство*, решение от 23 февруари 1994, Поредица А № 282-А, стр. 10-11, абзац 26 [*Stanford v. the United Kingdom*, judgment of 23 February 1994, Series A no. 282-А, pp. 10-11, § 26]) и да сочат доказателства и излагат доводи, за да влияят върху съдебното решение. Доверието на спорещите страни в правосъдието се основава, *между другото*, на знанието, че имат възможност да изразят становищата си (Вж. *Пелегрини с/у Италия*, № 30882/96, абзац 45, ЕКПЧ 2001-VIII). Тъй като е била представлявана от лица, зависими от другата страна по делото, банката жалбоподател не е могла, особено при разглеждане на делото от Върховния касационен съд, да изложи по подходящ начин гледната си точка в хода на процеса и да защити интересите си. Вярно е, че прокуратурата ѝ е оказала съдействие, но това не може да заличи факта на лишаване от възможност да изложи становището си пред съдилищата (Вж., *mutatis mutandis*, *Филис с/у Гърция (№ 1)*, решение от 27 август 1991, Поредица А № 209, стр. 20-23, абзац 58-65 [*Philis v. Greece (no. 1)*, judgment of 27 August 1991, Series A no. 209, pp. 20-23, §§ 58-65]). В тази връзка Съдът отбелязва, че през юли 1999 Върховният касационен съд е приел, че самият длъжник, а не синдикът, е обжалвал искането за откриване на производство по несъстоятелност, по съображения, сходни на изложените по-горе (Вж. абзац 62 по-горе). В настоящия случай обаче това не е станало.

119. Ето защо и в тази връзка има нарушение на член 6, алинея 1.

III. ТВЪРДЯНОТО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 13 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

120. По мнението на банката жалбоподател, фактите в подкрепа на нейните оплаквания съгласно член 6, алинея 1 от Конвенцията представляват нарушение и на член 13 от Конвенцията, който гласи следното:

“Всеки, чиито права и свободи, предвидени в тази конвенция, са нарушени, трябва да разполага с ефикасни вътрешноправни средства за тяхната защита от съответна национална институция дори и нарушението да е извършено от лица, действащи в качеството си на представители на официалните власти.”

121. Съдът не счита за необходимо да се произнася по това твърдение, тъй като изискванията на член 13 не са така строги като тези на член 6, алинея 1 и в случая се поглъщат от тях (*Вж. Бритиш-Американ Тобако Къмпани ООД*, цитирано по-горе, стр. 29, абзац 89; и по-новото решение по делото *Звязек Наузисиелицва Полскиего с/у Полша*, № 42049/98, абзац 43, ЕКПЧ 2004-IX [*Związek Nauczycielstwa Polskiego v. Poland*, no. 42049/98, § 43, ECHR 2004-IX]).

IV. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 1 ОТ ПРОТОКОЛ № 1

122. Банката жалбоподател се оплаква на основание член 1 от Протокол 1, че решението на БНБ за отнемане на лицензията ѝ поради неплатежоспособност, довело впоследствие до принудителна ликвидация, не е отговаряло на изискванията на закона, тъй като не са били изпълнени законовите изисквания за отпращане на искане за откриване на производство по несъстоятелност, а именно неизпълнение повече от седем дни на изискуемо парично задължение или обща стойност на задълженията, надхвърляща общата стойност на активите.

123. Член 1 от Протокол № 1 гласи следното:

“Всяко физическо или юридическо лице има право мирно да се ползва от своята собственост. Никой не може да бъде лишен от своята собственост освен в интерес на обществото и съгласно условията, предвидени в закона и в общите принципи на международното право.”

“Преходните разпоредби не накърняват по никакъв начин правото на държавите да въвеждат такива закони, каквито сметат за необходими за осъществяването на контрол върху ползването на собствеността в съответствие с общия интерес или за осигуряване на плащането на данъци или други постъпления или глоби.”

A. Становищата на страните

1. Банката жалбоподател

124. Банката жалбоподател твърди, че лицензията ѝ е била от основно значение за продължаване на дейността ѝ и поради това нейното отнемане би могло да се тълкува като посегателство върху имуществото ѝ. Съгласно българското законодателство отнемането на лицензията автоматично води до образуване на производство по несъстоятелност и евентуално заличаване на банката като юридическо лице, без възможност за обрат в хода на събитията. Разбира се, БНБ е трябвало да притежава правомощия за надзор и принуда, но липсата на каквато и да било възможност за съдебно обжалване на решението ѝ за отнемане на лицензията е била несъразмерна и не е обслужвала никакви законни интереси на обществото. Избягване на увреждането на банковата система би могло

да се постигне чрез лишаване на жалбата от суспензивен ефект и незабавно назначаване на квестори. Предимството на това разрешение е, че то би създало условия за поправяне на допуснати от БНБ грешки. То би улеснило освен това относително лесното подновяване на засегнатата банкова дейност.

125. Преценката на БНБ относно наличието на законовите изисквания за отнемане на лицензията на банката жалбоподател е била произволна и неправилна, видно от материалите по делото и по-специално експертното заключение, изготвено в хода на разследването на действията на подуправителя на БНБ. БНБ е била уведомена от един квесторите на банката жалбоподател, че активите на последната покриват нейните задължения. Задължението към “Търговска и спестовна банка” АД е било изпълнено, видно от решението на съдия-изпълнителя от 12 април 2001 (*Вж.* абзац 22 по-горе). Проведената в настоящия случай процедура обаче е лишила банката жалбоподател от възможността да оспори тези констатации, които впоследствие са довели до образуване срещу нея на производство по несъстоятелност с всички негови отрицателни последици.

2. Правителството

126. Правителството поддържа, че отнемането на лицензията не представлява лишаване от собственост, а контрол върху нейното ползване. То освен това твърди, че тази намеса е била законна и е целяла опазването на значим обществен интерес: стабилността на банковата система. Намесата е била и съразмерна с оглед постигането на тази цел. И двете основания за отнемане на лицензията са били налице.

127. Банката жалбоподател е била в забава повече от седем дни във връзка със задължение към “Търговска и спестовна банка” АД, видно от подробния анализ на материалите по делото. Тя не била представила никакво доказателство за плащане единствено поради липсата на такова. Поради своята недействителност решението на съдия-изпълнителя от 12 април 2001 (*Вж.* абзац 22 по-горе) не представлявало такова доказателство. Съгласно член 638 от Търговския закон от 1991 с откриване на производството по несъстоятелност изпълнителните производства срещу имуществото на неплатежоспособен длъжник се спират (*Вж.* абзац 65 по-горе). Ето защо съдия-изпълнителят не е бил компетентен да прекрати това производство. От друга страна, съществуването на паричното задължение и неговото неизпълнение са били установени по несъмнен начин от съда по несъстоятелността в решението му, одобряващо изготвения от синдиците списък на приетите вземания на кредиторите. Банката жалбоподател е била възпрепятствана от *силата на пресъдено нещо* на това решение да възобнови този въпрос.

128. Освен това общата стойност на задълженията на банката жалбоподател са надхвърляли общата стойност на нейните активи. Липсвали са доказателства в подкрепа на твърдението за наличие на суми по две сметки на банката жалбоподател в Съединените американски щати, както и за възможност за свободно разпореждане с тях. Не е била установена по безспорен начин и истинността на представените от банката жалбоподател банкови извлечения като доказателство за съществуването на сметките. Без съмнение, ако значителното по размер задължение към “Търговска и спестовна банка” АД не е съществувало, общата стойност на пасивите на банката жалбоподател вероятно не би надхвърлила общата стойност на нейните активи. Този дълг обаче е съществувал, както по категоричен начин е установил съдът по несъстоятелността. Експертното заключение, на което се е позовала банката жалбоподател, не е било надеждно и не е било взето предвид от органите на прокуратурата.

129. На последно място, доказателство за неплатежоспособността на банката жалбоподател е и обстоятелството, че производството по несъстоятелност е продължило повече от седем години поради липсата на реализуеми активи в масата на несъстоятелността.

Б. Преценката на Съда

1. Приложимост на член 1 от Протокол № 1

130. Съдът отбелязва, че, за разлика от становището си във връзка с член 6, алинея 1 (*Вж.* абзац 85 по-горе), Правителството не е оспорило приложимостта на член 1 от Протокол № 1. Освен това Съдът посочва, че притежаването на лицензия е било едно от основните условия за осъществяване на дейността от банката жалбоподател и че отнемането на тази лицензия автоматично е довело до принудителна ликвидация (*Вж.* параграфи 54 и 61 по-горе). Поради тази причина отнемането на лицензията е представлявало посегателство върху имуществото на банката жалбоподател и член 1 от Протокол № 1 е приложим (*Вж.*, *mutatis mutandis*, *Тре Тракторер АБ*, цитирано по-горе, стр. 21, абзац 53; *Фредин с/у Швеция (№ 1)*, решение от 18 февруари 1991, *Поредица А № 192*, стр. 14, абзац 40 [*Fredin v. Sweden (no. 1)*, judgment of 18 February 1991, Series A no. 192, p. 14, § 40]; и *Луордо с/у Италия, № 32190/96*, абзац 65-67, ЕКПЧ 2003-IX [*Luordo v. Italy*, no. 32190/96, §§ 65-67, ECHR 2003-IX]). Съдът освен това препраща, *mutatis mutandis*, към съображенията си относно приложимостта на член 6, алинея 1 (*Вж.* параграфи 87 и 88 по-горе).

131. Относно това коя норма от разпоредбата на член 1 от Протокол № 1 се прилага в настоящия случай, Съдът отбелязва, че решението на БНБ за отнемане на лицензията несъмнено е било взето като мярка за

контрол върху банковия сектор в страната. Вярно е, че тя е довела до лишаване от собственост, тъй като самата лицензия би могла да се счита за имущество, но при дадените обстоятелства лишаването е съставлявало основен елемент от схема за контрол върху банковата дейност. Поради тази причина Съдът счита за приложима втората алинея на член 1 от Протокол № 1 (*Вж.*, *mutatis mutandis*, *АГОСИ с/у Обединеното кралство*, решение от 24 октомври 1986, Поредица А № 108, стр. 17-18, абзац 51 [*AGOSI v. the United Kingdom*, judgment of 24 October 1986, Series A no. 108, pp. 17-18, § 51]; и *Босфорус Хава Йолари Туризм ве Тикарет Аноним Ширкети*, цитирано по-горе, абзац 142).

2. Съответствие с член 1 от Протокол № 1

132. Основният аргумент от оплакването на банката жалбоподател е бил, че решението на БНБ за отнемане на лицензията ѝ е било незаконосъобразно поради липса на правни основания за прилагане на тази мярка. Банката жалбоподател твърди, че констатациите на БНБ за неизпълнение от нейна страна на изискуемо парично задължение и за превес на пасивите ѝ над активите, двете основания за отнемане на лицензия съгласно член 21 (2) от Закона за банките от 1997 (*Вж.* абзац 51 по-горе), са били неправилни. Съдът не счита за необходимо да преценява този въпрос, който е бил предмет на спор между страните (*Вж.* параграфи 22, 23, 125 и 127-29 по-горе) и сред различни национални органи (*Вж.* параграфи 29, 30 и 42 по-горе), тъй като правомощията му да се произнесе относно спазването на националното право са ограничени, а задачата му не е да изземва функциите на националните съдилища (*Вж.* *Малон с/у Обединеното кралство*, решение от 2 август 1984, Поредица А № 82, стр. 36, абзац 79 [*Malone v. the United Kingdom*, judgment of 2 August 1984, Series A no. 82, p. 36, § 79]; и *Софтрансавто Холдинг с/у Украйна*, № 48553/99, абзац 95, ЕКПЧ 2002-VII [*Sovtransavto Holding v. Ukraine*, no. 48553/99, § 95, ECHR 2002-VII]). Това обаче не освобождава Съда от необходимостта да прецени дали въпросната намеса съответства на изискванията на член 1 от Протокол № 1 (пак там).

133. В тази връзка, Съдът напомня, че първото и най-важно изискване на член 1 от Протокол 1 е всяко посегателство на държавен орган върху мирното ползване на собствеността да е законосъобразно: второто изречение на първата алинея допуска лишаване от собственост единствено “съгласно условията, предвидени в закона”, а втората алинея признава на държавите правото да осъществяват контрол върху ползването на собствеността чрез въвеждане на “закони”. Освен това върховенството на правото, един от основните принципи на демократичното общество, се съдържа във всички членове на Конвенцията (*Вж.* *Ятридис с/у Гърция* [Разширена Камара], №

31107/96, абзац 58, ЕКПЧ 1999-II [*Iatridis v. Greece* [GC], no. 31107/96, § 58, ECHR 1999-II]).

134. Изискването за законност, по смисъла на Конвенцията, предполага, между другото, че вътрешното законодателство трябва да осигури средство за правна закрила срещу произволното посегателство на държавните органи върху гарантираните от Конвенцията права (Вж. *Malone*, стр. 32, абзац 67, и *Фредин (№ 1)*, стр. 16, абзац 50, и двете цитирани по-горе; и по новото решение по делото, *Хасан и Чауш с/у България* [Разширена Камара], № 30985/96, абзац 84, ЕКПЧ 2000-XI [*Hasan and Chaush v. Bulgaria* [GC], no. 30985/96, § 84, ECHR 2000-XI]). Освен това, понятията за законност и върховенството на правото в демократичното общество изискват мерките, засягащи основни права на човека, да бъдат, в някои случаи, обект на определена форма на състезателно производство пред независим орган, компетентен да прецени основанията за тези мерки и релевантните доказателства (Вж., *mutatis mutandis*, *Ал-Нашиф с/у България*, № 50963/99, абзац 123, 20 юни 2002 [*Al-Nashif v. Bulgaria*, no. 50963/99, § 123, 20 June 2002]). Вярно е, че член 1 от Протокол № 1 не съдържа изрични процесуални изисквания и липсата на възможност за съдебно обжалване сама по себе си не води до нарушение на тази разпоредба (Вж. *Фредин (№ 1)*, цитирано по-горе, стр. 16-17, абзац 50). Независимо от това, той изисква всяко ограничение върху мирното ползване на собствеността да бъде придружено от процесуални гаранции, предоставящи на заинтересованите физически или юридически лица подходяща възможност за излагане на тяхното становище пред отговорните държавни органи с оглед ефективното оспорване на мерките, накърняващи обезпечените от тази разпоредба права. За да се прецени дали това условие е било изпълнено, е необходима цялостна оценка на приложимите съдебни и административни процедури (Вж. *АГОСИ*, цитирано по-горе, стр. 19, абзац 55; *Хентрих с/у Франция*, решение от 22 септември 1994, Поредица А № 296-А, стр. 21, абзац 49 [*Hentrich v. France*, judgment of 22 September 1994, Series A no. 296-A, p. 21, § 49]; и *Жокела с/у Финландия*, № 28856/95, абзац 45, ЕКПЧ 2002-IV [*Jokela v. Finland*, no. 28856/95, § 45, ECHR 2002-IV]).

135. Отчитайки специфичните обстоятелства по делото, Съдът отбелязва, че на основание член 21 (5) от Закона за банките от 1997 решението на БНБ за отнемане на банкова лицензия е прието, естествено, без задължение за уведомяване на банката относно откриването на производството, тоест относно намерението на БНБ да образува съдебно производство (Вж. абзац 53 по-горе). Нито пък БНБ е длъжна да вземе предвид становищата и възраженията на банката, ако има такива (пак там). Ето защо, съгласно действащото към настоящия момент законодателство банките са уведомени официално

за отнемането на техните лицензии едва след като БНБ вземе решение за това, както е било в настоящия случай (*Вж.* параграфи 20 и 21 по-горе). Това обстоятелство, съчетано с липсата на каквато и да било последваща възможност за административно или съдебно обжалване на решението и становището на съдилищата, разгледали искането за откриване на производство по несъстоятелност, че са обвързани от преценката на БНБ по въпроса за неплатежоспособността, не позволява на банката жалбоподател на нито един етап да изложи възраженията си срещу фактическите констатации на БНБ и да оспори по подходящ начин заключението на БНБ относно нейната неплатежоспособност. Освен това, решението на БНБ е имало сериозни и съществени последици за банката, която авПоредицаатически е преустановила дейността си и спрямо която е било образувано производство по принудителна ликвидация с всички произтичащи от тази мярка отрицателни последици. Акт, водещ до толкова тежки последици може да бъде законен единствено ако е приет след или е обект на проверка в определено производство, осигуряващо достатъчна възможност на банката да представи становището си пред компетентните органи с оглед ефективното оспорване на отнемането на нейната лицензия. Приложимите разпоредби на вътрешното законодателство обаче изрично изключват тази възможност и в резултат на това в разглеждания случай такова производство не е било достъпно.

136. Вярно е, че в деликатна икономическа област, каквато е стабилността на банковата система, Договарящите страни разполагат с широка свобода на преценка (*Вж. Олцак с/у Полша* (дек.), № 30417/96, абзац 85, ЕКПЧ 2002-X (извлечения) [*Olczak v. Poland* (dec.), по. 30417/96, § 85, ECHR 2002-X]) и че в определени ситуации – особено в банкова криза, като тази пред която е била изправена България през 1996-97 (*Вж.* абзац 45 по-горе) – може да е крайно наложително да се действа незабавно и без предварително уведомление с цел избягване на непоправими вреди за банката, нейните вложители и други кредитори или банковата и финансова система като цяло. Все още действащият член 21 (5) от Закона за банките от 1997 обаче изключва по принцип каквато и да било процедура, без значение дали бързината е или не е от съществено значение (*Вж.* абзац 53 по-горе). За разлика от него, член 56 (4) от отменения Закон за банките и кредитното дело от 1992, постановява, че когато отнема банкова лицензия, БНБ има право да не уведоми банката за началото на производството и да не разгледа нейните становища и възражения единствено в извънредни и неотложни случаи (пак там). Липсват данни, че в настоящия случай времето е било от основно значение. Въпреки факта, че лицензията на банката жалбоподател е била отнета по време на банкова криза, няма данни, че

случаят е бил толкова неотложен, че всяка забава, резултат от определена формална процедура, би причинила вреди. По-специално, Съдът отбелязва, че към момента на отнемане на нейната лицензия, операциите на банката жалбоподател са били ограничени и квестор е осъществявал контрол върху дейността ѝ повече от шест месеца (*Вж.* параграфи 13 по-горе). Тези мерки са щели значително да намалят опасността от допълнително разпиляване на нейните активи до приключване на това производство.

137. Що се отнася до евентуалната опасност от масово изтегляне на вноски от банката жалбоподател в резултат от отрицателна обществена оценка, която производството за отнемане на лицензията би могло да предизвика, Съдът отбелязва, че още преди решението на БНБ за отнемане на лицензията, обществеността вече е била достатъчно наясно за затрудненото положение на банката. Възможно е също така това производство да не бъде публично, а при закрити врати. Освен това процедурата би могла да се ускори, така че да се избегнат вредните последици от каквато и да била необоснована забава. Би могло да се предвиди и възможност, в случаи, преценени като неотложни, преди да вземе окончателно решение БНБ да отнеме временно банковата лицензия докато бъдат разглеждани възраженията и становищата на банката. Този резултат е бил постижим, например, чрез въвеждане на вътрешно-административно контрол.

138. Следователно съществували са редица варианти – като списъкът по-горе не е изчерпателен – за постигане на желаните резултати за защита интересите на вложителите и другите кредитори на банката жалбоподател и запазването на стабилността на банковата система, чрез бързо и лишено от сътресение отнемане на нейната лицензия. Правната уредба обаче е заложила на най-драстичното разрешение – забрана за каквито и да било производства във всички случаи – като липсват данни за разглеждане на други възможности.

139. Въз основа на гореизложеното, Съдът достига до извода, че посегателството върху собствеността на банката жалбоподател не е било придружено от достатъчно гаранции срещу произволни действия и поради това е било незаконно по смисъла на член 1 от Протокол № 1 (*Вж.*, *mutatis mutandis*, *Х.Л. с/у Обединеното кралство*, № 45508/99, абзац 124, ЕКПЧ 2004-IX [*H.L. v. the United Kingdom*, no. 45508/99, § 124, ECHR 2004-IX]). Това заключение обезсмисля преценката относно изпълнението на другите изисквания на тази разпоредба (*Вж. Ятридис*, цитирано по-горе, абзац 62). Ето защо Съдът не изразява мнение относно целесъобразността на надзорните и принудителни действия на БНБ по отношение на банката жалбоподател или относно въпроса дали те нарушават справедливия баланс между правата на банката и изискванията на интереса на общността.

140. Ето защо е налице нарушение на член 1 от Протокол № 1.

IV. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

141. Член 41 от Конвенцията гласи следното:

“Ако съдът установи, че е имало нарушение на конвенцията или на протоколите към нея и ако вътрешното право на високодоговарящата страна допуска само частично обезщетение за последиците от това нарушение, съдът присъжда, ако това е необходимо, справедливо удовлетворение на потърпевщата страна.”

A. Вреди

142. Банката жалбоподател претендира 10 000 000 български лева и 14 006 197.95 щатски долара като обезщетение за имуществените вреди, които твърди, че е претърпяла в резултат от установените в настоящото производство нарушения. Тя представя подробен отчет на активите, които твърди, че е притежавала към момента на отнемане на лицензията ѝ. Тя обвинява синдиците в лошо управление на нейното имущество и причиняване на загуби и твърди, че поради искането за откриване на производство по несъстоятелност е била лишена от възможност да управлява собствеността си и да получава лихви от дългосрочните кредити. Освен това въпросната мярка ѝ е попречила да продължи да осъществява дейността си. Представяйки подробен анализ на приложимото право, банката жалбоподател поддържа, че не е могла да получи обезщетение за вредите от установените нарушения на национално равнище.

143. Правителството твърди, че претендираната сума е прекомерна и необоснована и че установяването на нарушение на Конвенцията е достатъчно справедливо удовлетворение. Освен това според него вредите, които банката жалбоподател твърди, че е претърпяла, не са в причинно-следствена връзка с установените в настоящото производство нарушения на член 6, алинея 1 от Конвенцията и член 1 от Протокол № 1.

144. Съдът не счита за доказано наличието на причинно-следствена връзка между установените в настоящото производство нарушения на член 6, алинея 1 от Конвенцията и член 1 от Протокол № 1 и отнемането на лицензията на банката жалбоподател, нейното обявяване в несъстоятелност и твърдяното в резултат на това лошо управление на имуществото ѝ. Въпреки, че е възможно отнемането на лицензията и искането за откриване на производство по несъстоятелност да са довели до неблагоприятни финансови последици за банката, Съдът не може да излага съображения относно това какъв би бил резултатът ако е банката жалбоподател е могла да оспори прилагането на тези мерки по административен или съдебен ред (*Вж., mutatis mutandis, Tre Traktoper AB*, стр. 25, пар 66 [*Tre*

Traktörer AB, р. 25, § 66], *Фредин (№ 1)*, стр. 20, абзац 65 [, *Fredin (no. 1)*, р. 20, § 65]; и *Кредитна и индустриална банка*, абзац 88, всички цитирани по-горе). Ето защо тази претенция следва да се отхвърли.

Б. Съдебни разноски

145. Банката жалбоподател претендира възстановяване на сума в размер на 37 842.22 български лева, представляваща изплатени от нея адвокатски възнаграждения във връзка с производството пред Съда и някои национални производства.

Тя представя два договора между нея и адвоката ѝ, съдържащи, *между другото*, уговорката, че за определени видове услуги, изпълнявани от адвоката, се дължи възнаграждение в размер на 90 евро на час. Тя представя също така два отчета за извършената от адвоката работа съгласно договора. Освен това тя претендира сума в размер на 205 844.57 български лева, представляваща стойността на извършените от синдиците разходи в рамките на производството по несъстоятелността до 30 октомври 2004, съгласно представен от синдиците отчет.

146. Правителството твърди, че банката жалбоподател не е представила разбивка на изплатените от нея адвокатски възнаграждения и че последните са определени произволно и са прекомерни. Според него 90 евро на час за работа на адвокат многократно надхвърля обичайното почасово заплащане в България. То също така възразява, че възнагражденията, платени от банката жалбоподател в различните национални производства, не са свързани с делото пред Съда. Освен това банката жалбоподател не е представила доказателства за действителното извършване на тези разходи.

147. Съдът напомня, че съгласно неговата установена съдебна практика, за да се присъдят съдебни разноски на пострадалата страна, тя трябва да ги е извършила с оглед предотвратяване или поправяне на вредите от нарушение на Конвенцията, да ги установи пред Съда и да получи обезщетение за тях. Необходимо е също така да се докаже, че разноските са били действителни, необходими и разумни по размер (*Вж. Кредитна и индустриална банка*, цитирано по-горе, абзац 92).

148. В настоящия случай Съдът не намира причинно-следствена връзка между разходите, направени от синдиците в производството по несъстоятелност и нарушенията на Конвенцията (*Вж. абзац 144 по-горе*). По отношение на адвокатските възнаграждения, претендирани във връзка с производството в Страсбург и производствата пред различните национални органи, и имайки предвид всички релевантни фактори, Съдът присъжда на банката жалбоподател сумата в размер на 4 000 евро, както и евентуалните данъци и такси върху посочената по-горе сума, платими солидарно на председателя и заместник-

председателя на предишния съвет на директорите, договорили правните услуги от името на банката жалбоподател;

В. Лихва за забава

149. Съдът счита за уместно лихвата за забава да се изчислява на основата на пределната ставка по заеми на Европейската централна банка, към която се добавят три процента.

ПО ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО

1. *Отхвърля* искането на Правителството жалбата да бъде заличена от списъка с дела;

2. *Приема*, че са налице нарушения на член 6, алинея 1 от Конвенцията;

3. *Приема*, че не е необходимо да се произнася относно твърдението за нарушение на член 13 от Конвенцията;

4. *Приема*, че е налице на член 1 от Протокол № 1;

4. Приема

(а) че държавата-ответник следва да заплати на банката жалбоподател, в срок от три месеца от влизането в сила на решението съгласно член 44, алинея 2 от Конвенцията, сума за съдебни разноски в размер на 4 000 EUR (четири хиляди евро), като легова равностойност по курса, приложим в деня на плащането, както и евентуалните данъци и такси върху посочената по-горе сума, платими солидарно на г-н Ангел Иванов Първанов и г-н Манчо Марков Марков, председател и заместник-председател на предишния съвет на директорите на банката жалбоподател;

(б) че от изтичането на упоменатия по-горе тримесечен срок до плащането се дължи проста лихва върху горепосочената сума в размер на пределната ставка по заеми на Европейската централна банка през срока на неизпълнение, увеличена с три процента;

6. *Отхвърля* останалата част от претенцията на банката жалбоподател

за справедливо удовлетворение.

Изготвено на английски език и съобщено писмено на 24 ноември 2005,
в съответствие с член 77, алинеи 2 и 3 от Правилника на Съда.

Сьорен Нилсен
Секретар

Кристос Роакис
Председател